

DOKTORANDSKÉ MISCELANEÁ 10

Zborník príspevkov

Lukáš Šutor (ed.)

Košice 2025

Redaktor a zostavovateľ: Lukáš Šutor

*Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa
Šafárika v Košiciach*

Recenzenti: prof. Mgr. Adam Bžoch, CSc.

Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

doc. Mgr. Adriana Jesenková, PhD.

*Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika
v Košiciach*

Tento text je publikovaný pod licenciou Creative Commons 4.0 - Creative Commons Attribution NonCommercial-No-derivates 4.0

Dielo môžete kopírovať a zdieľať iba v nezmenenej podobe, musíte uviesť autora a nesmiete ho použiť na komerčné účely.

Za obsahovú a štylistickú stránku príspevkov zodpovedajú autori.

Dostupné od: 19. 12. 2025

Umiestnenie: www.unibook.upjs.sk

ISBN 978-80-574-0492-7 (e-publikácia)

OBSAH

Úvodné slovo (Lukáš Šutor)	5
----------------------------------	---

Literárna veda

REŠETÁROVÁ, Daša: <i>Existenciálne, individuálne a spoločenské aspekty exklúzie v dielach Pes menom mačka a Chlapec bez mena</i>	10
--	----

Psychológia

MICHALOVE, Zuzana – BAČÍKOVÁ, Mária: <i>Rodičmi vnímaná nadmerná zainteresovanosť – pilotná štúdia</i>	29
SEDLÁK, Samuel Vladimír : <i>Exekutívne funkcie v kontexte tanečného športu</i>	44

LAŠUTOVÁ, Karolína: *Vyznanie sa v neistote: Emocionálna daň
a úzkosť z nepredvídateľného* 57

Sociálna práca

MAXIMOV, Dominik – PRIBULA, Dávid: *Rodičovské štýly
a sociálna opora ako faktory radikalizácie adolescentov* 73

História

SKYBOVÁ, Andrea: *Reflexia operácie Overlord na stránkach
vybranej slovenskej a britskej dobovej tlače* 96

Úvodné slovo

Okrúhle číslo Doktorandských miscelaneí nás vyzýva na krátke bilancovanie. V desiatich zväzkoch zborníka sme uverejnili spolu 116 príspevkov zo siedmich doktorandských študijných odborov. V každom čísle boli zastúpené štúdie z *literárnej vedy* (v prvých šiestich zväzkoch bol pre interdisciplinárne filologické štúdie používaný názov *literárna veda/slovakistika*). Z ostatných odborov boli najčastejšie uverejňované texty z *filozofie* a *sociálnej práce*, pričom štúdie z filozofie chýbali iba v posledných dvoch zväzkoch a štúdie zo sociálnej práce v prvých dvoch a v siedmom zväzku. Striedavo sa v jednotlivých číslach objavovali príspevky zo *psychológie*, *politológie* a *histórie*. Najmenej boli publikované texty z *anglistiky* (iba v dvoch číslach). Počty príspevkov, no aj samotné rozloženie zastúpení katedier v jednotlivých ročníkoch zborníka záviseli od aktuálneho stavu doktorandov v konkrétnom roku, ďalej od naviazanosti na konferenciu (štyri čísla boli nekonferenčné) a v poslednom období aj od rozširujúcich sa možností pre doktorandov publikovať v iných zborníkoch a časopisoch. Aj napriek tomuto trendu sa domnievame, že uverejňovanie vedeckých výsledkov na domácej pôde má zmysel pre univerzitu aj pre doktorandov. V zborníku sa snažíme udržiavať prvotnú myšlienku, ktorou bolo kultivovať domáci vý-

skumný priestor najmladšej generácie bádateľov v interdisciplinárnom dialógu, čo si vyžaduje dosahovanie medzinárodných štandardov kvality, no na druhej strane aj zachovanie identity zborníka ako jedinečnej domácej publikačnej platformy. Prvé tri ročníky editoval autor myšlienky tlačeného zborníka profesor Ján Sabol st., ostatné zväzky sú od štvrtého čísla uverejňované v online forme, pričom aj v tejto podobe sa snažíme nadväzovať na ich prvotný vizuál.

V aktuálnom, desiatom čísle zborníka sú zastúpené štyri študijné odbory. Literárnu vedu reprezentuje príspevok Daši Rešetárovej, ktorá vo svojej štúdii predkladá komparatívnu analýzu zameranú na existenciálne, individuálne a spoločenské aspekty exklúzie v súčasnej literatúre pre deti a mládež. Vo svojom výskume sa sústreďuje na dve kľúčové diela: fínsku obrazovú knihu *Pes menom mačka* od Tomiho Kontia a slovenskú autorskú rozprávku *Chlapec bez mena* od Slávky a Fera Liptákovcov. Autorka vo svojej interpretácii vychádza z teoretických základov naratológie, pričom sa venuje spôsobu, akým je konštruovaná naratívna identita hlavných hrdinov v kontexte ich sociálneho vylúčenia, čím poukazuje na odlišné umelecké spracovanie tohto fenoménu v domácom a zahraničnom kontexte.

Príspevok *Rodičmi vnímaná nadmerná zainteresovanosť – pilotná štúdia* autorskej dvojice doktorandky Zuzany Michalove a jej

školičky Márie Bačíkovej vstupuje do aktuálneho psychologického diskurzu o fenoméne nadmerného rodičovstva. Autorky sa vo svojej práci zameriavajú na doteraz menej prebádanú oblasť, a to na subjektívne vnímanie nadmernej zainteresovanosti samotnými rodičmi, čím reagujú na existujúcu diskrepanciu medzi perspektívou rodičov a perspektívou ich detí dokumentovanú v zahraničných štúdiách. Predkladaný text má primárne metodologický charakter, predstavuje kľúčovú fázu kvalitatívneho výskumu, ktorá slúži na overenie zrozumiteľnosti otázok a uskutočniteľnosti rozhovorov. Táto pilotná štúdia tak neponúka finálne zistenia, ale buduje metodologický nástroj, ktorý je nevyhnutným základom pre získanie relevantných dát v pripravovanom hlavnom výskume.

V rovnakom odbore prezentuje Samuel Vladimír Sedlák empirický výskum zameraný na vzťah medzi súťažným tancom a skúmanými kľúčovými funkciami. V štúdiu s názvom *Exekutívne funkcie v kontexte tanečného športu* sa sústreďuje na analýzu kognitívnej flexibility a inhibičnej kontroly, ktoré sú zodpovedné za organizovanie a kontrolovanie správania s orientáciou na cieľ. Výskum je zameraný na porovnanie úrovne týchto schopností u aktívnych športových tanečníkov s kontrolnou skupinou netanečníkov. Rozsahom kratšia štúdia tak koncentrovane prispieva k hlbšiemu pochopeniu kognitívnych benefitov tanečného športu a predstavuje príspevok do oblasti psychológie športu a tanca na Slovensku.

Odbor psychológie uzatvára prehľadová štúdia Karolíny Lašutevej *Vyznanie sa v neistote: Emocionálna daň a úzkosť z nepredvídateľného*. Autorka sa v nej zaoberá komplexným vzťahom medzi intoleranciou neistoty, emocionálnou reguláciou a úzkosťou s cieľom prehĺbiť pochopenie mechanizmov, ktoré tieto psychologické konštrukty spájajú. Na základe systematického výberu článkov z databázy Scopus z rokov 2018 až 2024 analyzuje a syntetizuje najnovšie poznatky v danej oblasti, pričom zdôrazňuje potrebu ďalšieho skúmania týchto vzťahov v rôznych vývinových obdobiach a kontextoch. Štúdia ďalej identifikuje viaceré protektívne faktory, ktoré sa ukazujú ako kľúčové pre lepšie zvládanie neistoty a udržanie psychickej pohody. V práci sú ponúkané aj praktické intervencie, ktoré sa javia ako účinný nástroj na redukciu úzkosti a zlepšenie emocionálnej regulácie.

Odbor sociálnej práce na stránkach zborníka konzistentne publikuje analýzy o problematike radikalizácie mládeže. Aj najnovšia štúdia s názvom *Rodičovské štýly a sociálna opora ako faktory radikalizácie adolescentov* od autorov Dominika Maximova a Dávida Příbulu patria do tejto bádateľskej línie. Predstavujú aktuálny príspevok k pochopeniu psychosociálnych procesov vedúcich k radikalizácii v dospievaní. Za cenný možno považovať inovatívny pohľad na interakciu rodinného prostredia a sociálnych vzťahov, ktorý obohacuje

existujúce teoretické modely radikalizácie o nové vývojové perspektívy. Štúdia sa vyznačuje jasnou štruktúrou a argumentáciou, čo zvyšuje jej hodnotu a použiteľnosť v praxi. Rovnako hodnotné sú implikácie výsledkov, poskytujúce cenné podnety pre tvorbu efektívnych preventívnych programov a intervenčných stratégií orientovaných na rizikové skupiny adolescentov, čím môžu prispieť k prevencii extrémizmu u mladých ľudí.

Doktorandka v odbore história Andrea Skybová analyzuje v záverečnom príspevku *Reflexia operácie Overlord na stránkach vybranej slovenskej a britskej dobovej tlače* vplyv vojnovéj propagandy na spôsob, akým bola táto udalosť prezentovaná verejnosti v dvoch politicky odlišných režimoch. Na príklade denníkov *Slovák* a *Gardista* demonštruje, ako slovenské periodiká systematicky skresľovali priebeh invázie v prospech Nemecka. Naopak, analýza britských periodík *Daily Herald* a *Daily Mirror* odhaľuje miernejšiu formu propagandy, zameranú na povzbudenie morálky a zadržiavanie informácií. Autorka tak presvedčivo ukazuje, ako môže politický režim formovať mediálny obraz udalostí a manipulovať tak s verejnou mienkou. Jej štúdia je cenným príspevkom k pochopeniu fungovania propagandy na vojnovom Slovensku a v zahraničí a zároveň ponúka autentický pohľad na vnímanie historických udalostí ich priamymi účastníkmi.

Lukáš Šutor

**Existenciálne, individuálne a spoločenské aspekty
exklúzie v dielach *Pes menom mačka*
a *Chlapec bez mena***

Daša Rešetárová

V nasledujúcej štúdii sa bližšie pozrieme na spôsob modelovania naratívnej identity hlavných hrdinov v dvoch dielach pre deti a mládež, ktorých spoločným atribútom, resp. leitmotívom je tematizácia vylúčenosti. Prvou analyzovanou knihou bude titul *Pes menom mačka* fínskeho básnika a autora pre deti a mládež Tomiho Kontia a ilustrátorky Eliny Warsty, ktorý budeme následne z hľadiska vyššie spomenutého tematického zamerania porovnávať s knihou slovenských autorov Slávky a Fera Liptákovcov *Chlapec bez mena*. Obe diela patria do súčasnej tvorby v rámci literárneho kánonu diel pre deti a mládež, pričom ich tematicko-motivická a výrazová rovina vykazujú viaceré výrazné analógie, na ktoré ďalej poukážeme. V procese interpretácie sa bližšie zameriame na existenciálne aspekty exklúzie v rámci ukotvenia identity jedinca vo (fiktívnom) svete plnom mnohých negatívnych sociálnych javov. Je to práve fenomén vylúčenosti, s ktorým v týchto dielach neodmysliteľne súvisí aj signifikantnosť pomenovania hlavných hrdinov, manifestujúca sa

už v názvoch kníh. Teoretické podložie našich interpretácií tvoria v tomto prípade najmä vybrané publikácie zamerané na analýzu a interpretáciu naratívnych textov, ako napríklad práce Kubíčka-Bílka-Hrabala (2013), Stanislava Rakúsa (1993, 2015), Zuzany Stanislavovej (2013), Ivety Gal Drzewieckej a Dany Leškovej (2018) či Markéty Andričíkovej (2011, 2015).

Pes menom mačka

V obrázkovej knihe, ktorej sa ďalej venujeme, približuje autor detskému čitateľovi zložitý problém neschopnosti stotožniť sa s vlastnou identitou. Tento ľudský existenciálny zápas Kontio pôsobivo stvárňuje prostredníctvom antropomorfizácie hlavnej postavy ako ťažkosť, ktorú prežíva pes. Využitie antropomorfizačného princípu, ako integrálnej súčasti autorského zámeru, považujeme za účinný prostriedok sprostredkovania komplexnej a náročnej témy, ktorá by inak pre dieťa mohla byť ťažko uchopiteľná. Už incipit (ako sémanticky exponované miesto textu) predznamenáva kľúčové prvky tematickej i problémovej roviny: „*Volám sa Mačka, ale som pes*“ (Kontio – Warsta, 2023, bez paginácie). Meno hlavnej postavy slúži ako významová dominanta celého príbehu, čo napokon potvrdzujú aj slová autora o tom, že v začiatkoch diela bola práve myšlienka pomenovania ako prvku určujúceho osud či figurujúceho ako

znamenie, čo korešponduje s latinským výrazom *nomen omen*¹. Túto ideu vo vedomí autora, ktorá bola impulzom pre vznik nami interpretovaného diela, by sme mohli, podľa Stanislava Rakúsa, zaradiť do priestoru látkovej skutočnosti diela, resp. k „mimoliterárnemu podkladu“ či „zásobárni témy“ (porov. Rakús, 1993, s. 77). Všeobecné druhové pomenovanie autodiegetického rozprávača ako Mačky následne odкрýva viaceré aspekty súvisiace s identitou hlavnej postavy.

Prvým je významový posun smerom k popretiu individuality a jedinečnosti hlavnej protagonistky (konvenčne sa prejavujúcej, okrem iného, aj vlastným menom), anticipujúci namiesto toho všeobecnosť, neurčitosť či hromadnosť. Výsledná dichotómia a dialektické až paradoxné vyznenie úvodnej charakteristiky hlavnej postavy sa ďalej sémanticky navrstvuje prostredníctvom faktu, že hlavná hrdinka neodkazuje vo vzťahu k sebe samej ako k subjektu, ale ako k objektu: „*Som teda križenec. Bordersko-laponská kólia či laponsko-borderský pes. Alebo čokoľvek iné*“² (Kontio – Warsta, 2023). To sa zároveň odlišuje od spôsobu referencie k ostatným: „*Mama vravievala, že ocko bol lump, záletník alebo nezodpovedné psisko.*

¹ Celý rozhovor s autorom, Tomim Kontiom, v ktorom sa autor vracia, okrem iného, aj k začiatkom vzniku diela: HELSINKI LITERARY AGENCY. Interview with Tomi Kontio! In: *Helsinki Literary Agency* [online]. 2022. [cit. 20. 05. 2024]. Dostupné na internete: <<https://www.helsinkiagency.fi/interview-with-tomi-kontio/>>.

² Zvýraznenie autorky.

*V každom prípade **bol vždy niekto***³. *Žil svoj príbeh*“ (tamže, 2023). Na pozadí tohto aspektu sa čitateľovi začína odkrývať životný pocit vlastnej bezvýznamnosti či nedôležitosti hlavnej postavy súvisiaci predovšetkým s prežívaním fyzického i duševného osamotení subjektu. Samota, ktorá sa prelína životom hlavnej postavy, je nielen výsledkom vonkajšej skutočnosti – opustenia rodičmi a súrodencami, ale je zároveň akoby inherentnou charakteristikou identity subjektu súvisiacou s istou predurčenosťou obsiahnutou v symbolickej rovine jeho vlastného mena.

Čo sa týka symboliky, mačky sa prisudzujú prevažne negatívne konotácie, medzi ktoré patria napríklad samotárstvo, sebestačnosť či nezávislosť (porov. Puškárová, 2000, s. 212 – 213, Biedermann, 1992, s. 169). Práve atribút nezávislosti sa zdá byť v tomto prípade kľúčovým intencionálnym prvkom identity subjektu manifestujúcim sa v procese jeho pomenovania: „*Mama chcela, aby som bola mačka, pretože mačky sú nezávislé...*“ (Kontio – Warsta, 2023). Problémovým prvkom v rámci sujetovej výstavby diela sa javí fakt, že hlavná postava namiesto zamýšľanej nezávislosti reflektuje iný existenciálny fenomén – samotu: „*Premýšľala som, čo je nezávislosť, no nachádzala som len samotu*“ (tamže, 2023). To zároveň korešponduje s literárnoteoretickou definíciou problému, ktorý Stani-

³ Zvýraznenie autorky.

slav Rakús chápe ako disproporciu z hľadiska zamerania témy predstavujúcu nečakanosť, zvrat či vybočenie z predpokladaného (Rakús, 2015, s. 97).

Na pozadí uvedeného vidíme exklúziu jedinca, ktorá je jednak dôsledkom sociálneho javu osirelosti a následného neprijatia zo strany iných zvierat, na druhej strane však pramení hlbšie, a to v existenciálnej absencii dôvery, samoty i odcudzenia sa sebe samému, resp. atribútom svojej vlastnej identity zrkadliacich sa, okrem iného, aj prostredníctvom symbolickej roviny pomenovania hlavnej postavy: „*Nedôveruj nikomu a ničomu, ľuďom, žabám ani vtákom. Nedôveruj ani iným psiskám, najmä ak sú to psy, čiže samce. Nedôveruj však ani sučkám, čiže samiciam. A nedôveruj ani mačkám. Bola som sučka, ktorá sa volá Mačka. Nedôverovala som si*“ (Kontio – Warsta, 2023).

Pes menom Mačka je obrazovou knihou, čo znamená, že outsiderstvo hlavnej hrdinky je priblížené jednak prostredníctvom textovej (slovesnej), ale aj obrazovej (vizuálnej) zložky, pričom obe navzájom interagujú, čím v konečnom dôsledku dochádza ku kombinácii verbálnej a vizuálnej narácie (porov. Drzewiecka – Lešková, 2018, s. 142). Pre toto dielo je charakteristická viacvrstvosť a percepčná komplexnosť, čoho podstata tkvie práve v usúvzťažnení jeho vizuálnej a textovej zložky. Nazdávame sa tak, že v rámci komplexnejšieho, holistickejšieho vystihnuteľnosti tematizácie vylúčenosti v nami

Obr. 1 Obrázok exklúzie v diele Pes menom mačka

interpretovanom diele je vhodné priložiť aj nasledujúci obrazový materiál, ktorý vizuálne demonštruje sociálnu vyčlenenosť Mačky, zjavnú jej lokalizovaním v takmer prázdnej pravej časti mestského parku – spoločného priestoru zvierat a ich pánov (Obr. 1).

Významovo dominantným prvkom je práve priestorová vydeľenosť hlavnej postavy, odzrkadľujúca jej outsiderstvo. Ak si všimneme grafické znázornenie parku ako miesta, na ktorom sa simultánne vyskytuje Mačka spolu s ostatnými psami, vidíme uzavretý a ohraničený kruhový priestor konotujúci cyklickosť či bezvýchodiskovosť. Tieto aspekty sa ďalej umocňujú aj dvomi tabuľkami, na základe ktorých sa vstup do parku povoľuje iba psom a zamedzuje sa mačkám, čo podčiarkuje absurditu a neriešiteľnosť takéhoto (ne)povolenia pre hlavnú hrdinku. Ak vezmeme do úvahy aj fakt vizuálnej podobnosti psov a ich majiteľov, môžeme tento obrazový

materiál interpretovať aj ako alegóriu na nerovnomerné sociálne postavenie a vylúčenie určitých členov spoločnosti či sociálnych skupín v rámci spoločenského celku, ktorý má neraz charakter cyklickosti či bezvýchodiskovosti (porov. Čigarská, 2023, online). Práve na pozadí spomenutých skutočností sa nazdávame, že prostredníctvom obrazového znázornenia dochádza k významovému rozšíreniu, resp. k doplneniu textovej zložky o nové sémantické odtienky, a tak by sme na základe teoretického vymedzenia Silvie Blezzy Picherleovej (2009) mohli hovoriť o komplementárnej interakcii medzi obrazom a slovom. Vzájomná rovnocennosť verbálnej a vizuálnej zložky signalizujúca dôležitosť ich vzájomného prepojenia je napríklad na formálnej úrovni knihy demonštrovaná uvedením ilustrátorky ako spoluautorky diela, pričom z hľadiska manifestovania tejto rovnocennosti slova a obrazu môžeme hovoriť o verbálno-vizuálnom naratíve (porov. Petáková, 2009, s. 27; Drzewiecka – Lešková, 2018, s. 142).

Zlomovým bodom sujetu sa pre Mačku následne stáva stretnutie s iným človekom z oblasti sociálnej periférie – s bezdomovcom holdujúcim alkoholu, ktorý je zároveň prvým, kto Mačku prijíma, ba dokonca dochádza k ich pripodobneniu aj v kľúčovom aspekte pomenovania, keď sa starec predstaví ako „*človek menom Kuna, čiže pijan, opilec, ožran alebo ochl'asta*“ (Kontio – Warsta, 2023). Napriek strate istej časti ľudskej dôstojnosti, manifestujúcou sa stratou

fyzického priestoru bývania či závislosťou od alkoholu, ponecháva autor tejto postave tie najdôležitejšie atribúty človeka schopného empatie, citu i priateľstva. V umeleckom stvárnení fenoménu alkoholizmu zároveň Kontio Kunov alkoholizmus nekóduje prostredníctvom implicitných náznakov, ale v explicitnej forme predostiera detskému čitateľovi aj tento sociálny fenomén: „*potom otvoril fľašu a poriadne si z nej odpil*“ (tamže, 2023). Analógia ich identít sa následne motivicky odráža v analógii ich mien, ktoré sú však iba akýmsi nálepkami, čo je zjavné z Kunovho prehovoru: „*meno z nikoho neurobí mačku*“ (tamže, 2023).

Pointa diela sa nakoniec odкрýva prostredníctvom finálnej udalosti stretnutia sa s deťmi v karnevalových maskách. Signifikantným prvkom je podľa Čigarskej (2023) najmä výskyt masiek, resp. škra-bošiek, ktoré deti pri stretnutí s Mačkou držia buď v rukách, alebo ich majú na hlavách, len nie na očiach, čo môže symbolizovať jasnosť a čistotu ich pohľadu či absenciu predsudkov. Pomenovanie Mačka, ktoré v sujete celého diela vytváralo postave akési alter ego, s ktorým sa hlavná hrdinka nevedela stotožniť práve pre jeho bezprostrednú súvislosť s nechcenými motívmi nezávislosti či samoty, stráca svoje opodstatnenie momentom prvotného prijatia od rovnako vylúčeného človeka, ako aj následným prijatím zo strany dieťaťa: „*Dieťa sa zasmialo a pohladilo ma. Mačka je skvelý pes, dodalo*“

(Kontio – Warsta, 2023). Meno nakoniec hlavnej hrdinke ostáva, pričom jeho nechcenosť sa stráca v dôsledku zmeny jadra identity subjektu, v ktorom ďalej nefiguruje nechcená nezávislosť, resp. samota: „Život nabral dobrý smer. Dôverovala som deťom, ľuďom, vtákom a žabám. Dôverovala som mužovi menom Kuna a nebu menom zem. Už viac nie som osamelé nečistokrvné psisko. Som pes menom Mačka. Tak ma volajú moji priatelia“ (tamže, 2023). Finálna inklúzia hlavnej protagonistky je teda kľúčovým prvkom, v dôsledku ktorého zaniká alter ego hlavnej postavy, pričom pes menom Mačka prostredníctvom akceptácie svojho mena symbolicky prijíma svoju vlastnú identitu.

Chlapec bez mena

Slovenská autorská rozprávka nesúca prvky spoločenskej prózy z pera Slávky a Fera Liptákovcov *Chlapec bez mena* tematizuje život sociálne izolovaného, osirelého chlapca, ktorý vo svojej existencii akoby pre svet nebol nikým, čo je vo výrazovej rovine hyperbolicky posunuté do hraničných polôh najmä prostredníctvom faktu jeho bezmennosti: „Nikto sa už nepamätal, ako sa volá. Ani on sám. Hovorili mu jednoducho „tento“... A tak sa o ňom zhovárali čoraz menej, až na neho takmer celkom zabudli“ (Liptáková – Lipták, 2007, s. 7). V tomto prípade je existenciálny aspekt odcudzenia sa sebe sa-

mému aj svojmu okoliu ešte intenzívnejší ako v prvom diele, nakoľko hlavný hrdina disponuje bezmennosťou, ktorá môže okrem nedôležitosti evokovať aj istú kolektívnosť, a tým zovšeobecniteľnosť, napríklad aj na ostatné deti žijúce na okraji sociálnej komunity. Absencia mena, na ktorú sa ďalej interpretačne zameriame, je, ako vidíme aj na základe vyššie citovaného úryvku diela, zároveň jedným z kľúčových prostriedkov k chlapcovmu sociálnemu vylúčeniu.

Ďalším aspektom demonštrujúcim vylúčenosť hlavnej postavy je priestorové dištancovanie chlapcovho privátneho priestoru v rámci dediny, resp. okrajová lokalizácia jeho domu na kopci v podstatnej vzdialenosti od zvyšku dedinského spoločenstva. Napätie vyplývajúce z diferenciácie naratívneho priestoru na centrum – priestor, kde žije dedinská komunita, a perifériu – obydlie chlapca, je zároveň esenciálnym prvkom príbehov spoločenských outsiderov (porov. Kubíček – Hrabal – Bílek, 2013, s. 80).

Hlavný hrdina tohto diela predstavuje statickú alebo podľa Forstera plochú postavu, ktorá sa počas deja nijako zásadne nevyvíja, čo sa však čiastočne mení v závere diela (porov. Kubíček – Hrabal – Bílek, 2013, s. 66 – 67). Už v úvode sa dozvedáme o náročnosti života siroty bývajúcej so starou mamou, pričom nesúladsť vzájomného vzťahu spolu s krutosťou ich životných podmienok sa vo výrazovej rovine prejavuje početnými naturalistickými opismi: „*Ked’ ešte žila starká, volala ho chlapče alebo darebák... Chlapec sa často*

umýval, aby sa starkej zapáčil. Mydlo bolo tvrdé, popraskané a skoro vôbec nepenilo, zato driapalo a pálilo. Kožu mal celú červenú, no starká sa ani tak nedala obmäkčiť“ (Liptáková – Lipták, 2007, s. 8). Motívy neúprosnosti a nemilosrdnosti dedinských sociálnych a životných fenoménov sú zároveň jednými z významovo dominantných prvkov celého textu: *„Dedinčania mali v sebe kus krutosti. Dostali ju do vienka, aby sa im ľahšie žilo. Bez nej by ani sliepku nezarezali, ani zajaca neodrali z kože. A keď už ju raz v sebe mali, musela von“* (tamže, s. 50). Sú to práve tieto spoločenské špecifiká, v dôsledku ktorých majú fenomény bezmennosti i exklúzie v tomto texte (na rozdiel od predchádzajúceho diela) z hľadiska významu pre hlavnú postavu ambivalentný charakter, ktorý obrazne vystihneme na základe procesu dialektickej zmeny od tézy cez anti-tézu až k syntéze.

Na jednej strane sa pred čitateľom odkrýva latentne prítomná chlapcova túžba po tom, čo je esenciálne ľudské – byť v rámci celku uznaný ako individualita, na čo symbolicky poukazuje potreba byť oslovený menom, a tým vydelený z celku, rozoznaný či prijatý, čo považujeme za tézu. Tá je však niečím, čo si chlapec náznakovo pripúšťa iba v rámci svojho vnútorného sveta: *„Krátil si čas tým, že si vymýšľal rozhovory, čo sa nikdy neodohrali. Hovoril v nich s cudzími ľuďmi o veciach, ktoré mu boli blízke. Všetci ho oslovovali me-*

nom a boli k nemu milí. Chlapec si od dojatia utieral slzy...“ (Liptáková – Lipták, 2007, s. 12). Chlapcovo vnímanie samého seba je totiž pod vplyvom krutosti jeho okolitých životných podmienok krajne degradované, o čom svedčí hyperbolický posun až k náznakom dehumanizácie: „*Ak niečo potreboval, stačilo na chlapca písknuť. „Píska sa na psa,“ prehodil Emil ustarane. „Mne to nevadí...“*“ (tamže, s. 23).

Vyššie spomenutá potláčaná vnútorná potreba sa čiastočne naplní stretnutím dávneho priateľa starej mamy Emila, ktorý spočiatku iniciuje snahu o nájdenie chlapcovho mena, následne sa však v dôsledku vytvorenia blízkeho a úprimného vzťahu medzi chlapcom a ním uspokojí s oslovovaním chlapca prívlastkom chlapče „môj“. Po následnej nečakanej Emilovej smrti sa však chlapcovi otvára nová perspektíva, o akej vravievala jeho stará mama, ktorá je z hľadiska vnímania bezmennosti chlapca príznačným momentom diela a v opozícii k téze predstavuje jej protiklad: „*Nepoznáš ľudí. Nevieš, čoho sú schopní, keď sa im niekto znepáči. Ak nemáš meno, nemajú na koho plávať. Nie je pravda, že človek je najzraniteľnejší na päte. Najzraniteľnejší je na mene*“ (Liptáková – Lipták, 2007, s. 44). Primárnu túžbu disponovať menom – tézu, ktorá u chlapca, okrem iného, evokovala aj prostriedok k očakávanému prijatiu v rámci širšieho ľudského spoločenstva, strieda v dôsledku negatívnych sociál-

nych javov dezilúzia – antitéza: „*Od Emilovho pohrebu ubehlo niekoľko dní a po dedine sa začali trúsiť klebety... Chlapec sa tváril, že nič nepočuje... Nepovedal nič. Cestou rozmýšľal o menách, ktoré ľudia dostanú, keď sa narodí, a trmácajú sa s nimi celý život. Všetko, čo sa im prihodí, sa do takého mena zmestí. A už tam zostane. Napokon bol rád, že žiadne nemá. Jeho omyly rozfúka vietor*“ (tamže, s. 50). Bezmennosť teda v tomto bode evokuje akýsi žiaduci, resp. ochranný prvok identity jedinca pred nepriazňou vonkajších spoločenských podmienok. Latentne prítomná kritika sociálnych pomerov, ktorá na mnohých miestach diela zaznieva, môže byť jedným z dôvodov, prečo Zuzana Stanislavová (2013, s. 10) zaraďuje toto dielo z hľadiska potenciálnosti príjemcu i posolstva k literatúre pre každý vek (tzv. *all age* literatúra), pričom poukazuje na jeho univerzálny výpovedný charakter a recepcnú i semiotickú náročnosť, napr. pri procesoch dekódovania zmyslu či étosu tohto umeleckého textu.

Signifikantným momentom, ktorý na sémantiku bezmennosti ďalej výrazne navrstvuje transcendentný a biblicko-symbolický rozmer, je práve pasáž, na ktorú vo svojej štúdii poukazuje aj Andričíková (2011, s. 255): „*Bez mena ani smrť nebude vedieť, na koho má zaklopať. / To na chlapca urobilo dojem. Musel uznať, že všetky náhrobné kamene, ktoré si dokázal vybaviť, mali svoje meno. Možno teraz žiadne nepotrebuje, ale neskôr sa mu určite nejaké zide*“ (Liptáková – Lipták, 2007, s. 44). V súlade so starozákonným chápaním

je meno viac ako jednoduché pomenovanie a ako súčasť duše súvisí s najhlbšou podstatou osoby (porov. Novotný, 1956, s. 299), pričom na pozadí týchto súvislostí Andričíková identifikuje neexistenciu chlapcovho mena – odtlačku duše – ako existenciálnu absenciu „duševnej a duchovnej podstaty ľudskej bytosti“ (porov. Andričíková, 2013, s. 100). Uvedomenie si tejto absencie sa v závere (ne)uzatvára momentom chlapcovho finálneho vydania sa do neznáma: „*Ked' odídem, možno si nájdem meno. Budem mať príbeh, ktorý ma pokrstí...*“ (Liptáková – Lipták, 2007, s. 52), pričom motívy krstu a začatia cesty za vyšším cieľom tu evokujú pokus o transcendentný až spirituálny prerod s cieľom transformácie chlapcovho najvnútornejšieho „ja“, čo považujeme za syntézu. Záverečná významová otvorenosť a tajomnosť zároveň robia z tejto literárnej postavy symbol, resp. metaforu (porov. Andričíková, 2013, s. 95). Na pozadí finálnej motivickej neukončenosti a nedourčenosti v rámci nájdania chlapcovho vlastného mena sa čitateľovi v symbolickej rovine odkrýva, okrem iného, aj univerzálny a esenciálne ľudský proces (neraz) celoživotného a nepretržitého, resp. kontinuálneho hľadania, utvárania či (re)definovania jeho vlastnej identity.

Sumarizujúco možno konštatovať, že exklúzia ako univerzálny existenciálny fenomén sa v odlišnej miere vyskytuje naprieč všetkými národnými kultúrami a ich literatúrami. Sociálna vylúčenosť je

zároveň leitmotívom, ktorý rámcuje celý sujet nami vybraného fínskeho a slovenského diela, pričom do výrazovej roviny sa premieta aj prostredníctvom pomenovania oboch hlavných postáv. Čo sa týka analógií a odlišností medzi týmito detskými titulmi, na jednej strane sú to viaceré paralely, na ktoré sme v rámci interpretácie motivicko-tematickej a výrazovej roviny v tejto podkapitole podrobne poukázali. Z tohto hľadiska sa stotožňujeme s tvrdením Lakoffa a Johnsona (1999, s. 284), že „rovnaký systém metafor sa vyskytuje aj v celkom odlišných kultúrach“. Na druhej strane je to však odlišné umelecké spracovanie daného leitmotívu vylúčenosti, ktoré sme na základe komparácie týchto dvoch diel demonštrovali. Kým v diele *Pes menom mačka* vidíme naprieč celým sujetom temporálnosť a plasticitu tohto fenoménu finálne ústiacu do jeho zmeny – prijatia, resp. inklúzie v rámci spoločenského mikro-celku s podobne marginalizovaným jedincom (alkoholikom a bezdomovcom Kunou) i dieťaťom ako prvkom majority, symbolizujúcim prototyp prvotnej čistoty človeka, *Chlapec bez mena* bol a aj ostáva vylúčeným, osireným jedincom, hľadajúcim svoju vlastnú identitu. Exklúzia jedinca, rovnako ako aj jeho bezmennosť, sú však v tomto prípade najmä pod vplyvom explicitne zobrazených nepriaznivých sociálnych fenoménov dedinského spoločenstva považované za čiastočne pozitívne, zmysluplné javy, chrániace chlapcovu bezbrannosť pred krutosťou

nadindividuálneho spoločenského poriadku v rámci sociálnej komunity. Pokus o redefinovanie vlastnej identity prostredníctvom záverečného vydania sa na cestu tak vo svojom transcendentnom a symbolickom rozmere odкрýva túžbu po bytostnom prerode hlavného hrdinu a svojou nedourčenosťou figuruje ako znak, resp. metafora.

Pramene:

KONTIO, T. – WARSTA, E. 2023. Pes menom mačka. Bratislava : IKAR, a. s. – Stonožka. ISBN 978-80-551-8710-5.

LIPTÁKOVÁ, S. – LIPTÁK, F. 2007. Chlapec bez mena. Bratislava : Slavka Liptáková. 53 s. ISBN 978-80-969794-7-9.

Bibliografické odkazy:

ANDRIČÍKOVÁ, M. 2011. Motívy hľadania identity v próze Slavky Liptákovvej *Chlapec bez mena*. In: *K poetologickým a axiologickým aspektom slovenskej literatúry po roku 1989 IV*. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, s. 252 – 259.

ANDRIČÍKOVÁ, M. 2013. V znamení premeny (Interpretačné štúdie o autorskej rozprávke). Levoča : Modrý Peter. ISBN 978-80-89545-25-4.

BIEDERMANN, H. 1992. Lexikón symbolov. Bratislava : OBZOR. ISBN 80-215-0217-7.

BLEZZA PICHERLEOVÁ, S. 2009. Illustrated narrative: a new way of reading. In: *Preparing pupils and students for the future. School Libraries in the picture*, 38th Annual Conference IASL. Padova, 2009. Zillmere, QLD, Australia : International Association of School Librarianship, s. 1 – 11.

ČIGARSKÁ, V. 2023. Očami nechcených. Pes menom Mačka/Tomi Kontio. In: *Knižná revue* [online], č. 4 [cit. 2024-04-12]. Dostupné na internete: <<https://www.litcentrum.sk/vydanie-casopisu/knizna-revue-202304/>>. ISSN 1210-1982.

DRZEWIECKA GAL, I. – LEŠKOVÁ, D. 2018. K problematike textovo-obrazovej metafory v obrazovej knihe. In: *World Literature Studies*, roč. 10, č. 3, s. 142 – 155. ISSN 1337-9275.

HELSINKI LITERARY AGENCY. 2022. Interview with Tomi Kontio! In: *Helsinki Literary Agency* [online]. [cit. 2024-05-20]. Dostupné na internete: <<https://www.helsinkiagency.fi/interview-with-tomi-kontio/>>.

KUBÍČEK, T. – HRABAL, J. – BÍLEK P. A. 2013. Naratologie: strukturální analýza vyprávění. Praha : Dauphin. ISBN 9788072725922.

LAKOFF, G. – M. JOHNSON. 1999. *Philosophy in the Flesh. The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*. New York : Basic Books.

NOVOTNÝ, A. 1956. *Biblický slovník*. Praha : Kalich.

PETÁKOVÁ, D. 2009. *Poetologické aspekty obrazových naratívov (dizertačná práca)*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach.

PUŠKÁROVÁ, M. 2000. *Svet v symboloch. Slovník k výkladu snov*. Bratislava : Spolok slovenských spisovateľov, spol. s r. o. ISBN 80-8061-072-X.

RAKÚS, S. 1993. *Medzi mnohoznačnosťou a presnosťou*. Levoča : Modrý Peter. ISBN 8085515067.

RAKÚS, S. 2015. *Poetika prozaického textu*. Levoča : Modrý Peter. ISBN 978-80-89545-40-7.

STANISLAVOVÁ, Z. 2013. *Étos a poésis v umeleckej tvorbe. Štúdie o literatúre pre deti a mládež*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove. ISBN 978-80-555-0978-5.

**Existential, Individual, and Social Aspects of Exclusion in the
Works *A Dog Named Cat* and *The Boy Without a Name***

Summary

In this study, we analyzed and interpreted the ways in which the narrative identity of the main protagonists is constructed in the Finnish book *A Dog Named Cat* and the Slovak book *The Boy Without a Name*, whilst both of them share exclusion as a common attribute. The theoretical framework of our analysis is based on scholarly works of Kubíček, Bílek, and Hrabal (2013), Stanislav Rakús (1993, 2015), Zuzana Stanislavová (2013), Iveta Gal Drzewiecka and Dana Lešková (2018), and Markéta Andričíková (2011, 2015). The thematic, motivic, and expressive dimensions of these books reveal several analogies as well as differences, which are highlighted in the study.

Rodičmi vnímaná nadmerná zainteresovanosť – pilotná štúdia

Zuzana Michalove – Mária Bačíková

Úvod

Nadmerná rodičovská zainteresovanosť je jednou z foriem nadmerného rodičovstva (Cui et al., 2022). Jej prejavy sú rôzne, vo všeobecnosti sa však vyznačuje takou úrovňou rodičovskej pomoci a ochrany, ktorá je vývinovo nevhodná a zároveň nepotrebná, keďže deti by úlohy, ktoré za ne robia rodičia, zvládli aj sami (Majdandžic et al., 2014; Segrin et al., 2020). Existujúce štúdie poukazujú na negatívny vzťah medzi nadmernou rodičovskou angažovanosťou a well-beingom adolescentov, prejavujúci sa zvýšenou úrovňou depresie a úzkosti, ale aj zníženou úrovňou spokojnosti so životom (Hong & Cui, 2020; Schiffrin et al., 2019; Schiffrin et al., 2014).

Rodičia, ktorí sa v dobrom úmysle snažia chrániť svoje dieťa pred stresujúcimi a nepríjemnými situáciami a vystavia sa im radšej oni, svojim deťom v tom čase pomáhajú, avšak z dlhodobého hľadiska ich vystavujú možnému zlyhaniu v budúcnosti (Van Zalk et al., 2018). Potreba čeliť novým a nepoznaným situáciám a problémom

je pre dieťa dôležitejšia, ako sa môže zdať. Deti sú vtedy nútené prevziať za seba zodpovednosť, naučiť sa prijať vlastné zlyhania a zažívať diskomfort, čím si budujú potrebné copingové stratégie. Avšak dennodenná nadmerná zainteresovanosť rodičov v životoch svojich detí obmedzuje ich možnosť si tieto copingové stratégie vytvárať, čo môže následne viesť k vzniku úzkosti, keďže svoje okolie neskôr vnímajú ako nepoznané a ohrozujúce (Van Zalk et al., 2018; Van der Bruggen et al., 2008; Becker et al., 2010).

Aj keď sa výskumníci v ostatných rokoch zaujímali o nadmernú zainteresovanosť a jej prejavy, väčšina štúdií sledovala prejavy vnímané deťmi/adolescentmi, nie rodičmi samotnými (Leung et al., 2018; Shiffirin et al., 2014). Niektoré výskumy taktiež poukázali na diskrepanciu medzi týmto vnímaním, naznačujúcu, že rodičia zvyknú vnímať svoje prejavy prijateľnejšie a pozitívnejšie ako ich deti (Hou et al., 2020; Korelitz & Garber, 2016). Z tohto dôvodu nemožno tieto prejavy generalizovať len na základe vnímania detí a je potrebné prebádať aj pohľad rodičov. Práve preto sa v našej štúdii, z ktorej vychádza táto pilotná štúdia, venujeme preskúmaniu subjektívneho vnímania nadmernej zainteresovanosti rodičov nimi samotnými.

Realizácia pilotnej štúdie v kvalitatívnom výskume ponúka viacero výhod. V prvom rade slúži na posúdenie uskutočniteľnosti vy-

konania hlavnej štúdie (Aziz & Khan, 2020), overuje zrozumiteľnosť otázok a ich schopnosť získať odpovede na výskumné otázky (Castillo-Montoya, 2016). Okrem toho ponúka výskumníkovi, a to najmä začínajúcemu výskumníkovi, možnosť vyskúšať si vedenie rozhovorov. Zachytiť a naučiť sa pohotovo reagovať na prípadné komplikácie, ktoré pri príprave neočakával a ukázali sa len pri realizácii a minimalizovať tak ich výskyt v hlavnom zbere (Aziz & Khan, 2020).

Výber vzorky v kvalitatívnom výskume nemá striktné pravidlá, je flexibilný a určujúcu rolu tu hrajú viaceré faktory, z ktorých niektoré nemožno predpovedať vopred (Braun & Clarke, 2006). Často používanou, ale zároveň aj často kritizovanou metódou je využitie výberu na základe dostupnosti (*convenience sampling*) (Etikan et al., 2016). Táto metóda je jednoduchá, cenovo dostupná a stačí, že účastníci cieľovej skupiny spĺňajú určité praktické kritériá, ako sú geografická blízkosť, dostupnosť v konkrétnom čase alebo ochota zúčastniť sa výskumu (Dornyei, 2007). Dôvodom kritiky je však fakt, že vzhľadom na spomenutú geografickú dostupnosť je pravdepodobné, že vzorka bude homogénna a skreslená (Mackey & Gass, 2005). O niečo vhodnejšia voľba je preto výber vzorky na základe účelu (*purposive sampling*), a teda výber respondentov, ktorí majú určité skúsenosti so skúmaným fenoménom, majú určité charakteris-

tiky, ktoré zvyšujú pravdepodobnosť toho, že budú schopní ponúknuť hodnotné informácie. Účastníci by mali byť vybraní na základe ich schopnosti poskytnúť podrobné a hodnotné údaje, ktoré sú relevantné pre výskumné otázky (Braun & Clarke, 2006). V našej štúdiu sme použili túto metódu výberu, keďže pri skúmaní nadmernej rodičovskej zainteresovanosti sme oslovili rodičov, predpokladajúc, že v porovnaní s inými ľuďmi, ktorí nie sú rodičmi, je väčšia pravdepodobnosť, že sa s fenoménom stretli.

Okrem metódy výberu vzorky je dôležité aj stanovenie počtu respondentov. V kvalitatívnom výskume je jedným z určujúcich faktorov saturácia dát. Saturácia dát predstavuje bod, v ktorom ďalšie zhromažďovanie údajov už neprináša nové informácie relevantné pre výskumné otázky. Ide o moment, v ktorom ďalší zber údajov len potvrdzuje to, čo už bolo identifikované a zber dát je teda možné ukončiť (Glaser & Strauss, 1967). Novší pohľad na saturáciu dát poskytl Malterud, Siersma a Guassora (2015), ktorí prinášajú koncept tzv. „informačnej sily“ (*information power*), ktorá určuje veľkosť vzorky v kvalitatívnych štúdiách. Tvrdia, že čím viac je vzorka relevantná pre študovaný výskumný problém, tým menej účastníkov je potrebných na dosiahnutie saturácie. Vzorka teda nemusí byť veľká, stačí, ak účastníci rozhovoru poskytnú informácie s vysokou informačnou hodnotou (Malterud et al., 2015). To teda súvisí s výberom

metódy zberu, keď pri použití výberu vzorky na základe účelu cielene hľadáme respondentov, u ktorých predpokladáme, že nám poskytnú informácie s vysokou informačnou silou. V kvalitatívnom výskume sa napríklad aj výber respondentov na základe kritéria ako rod, národnosť či vek považuje za akceptovateľný. Výskumníci tak nerobia so zámerom generalizovať výsledky platné pre iných ľudí zdieľajúcich daný vek, rod či rasu. Robia to s úmyslom získať relevantné informácie, ktoré prispievajú k naplneniu cieľa výskumu, predpokladajúc, že práve napríklad respondenti daného rodu dokážu poskytnúť hodnotnejšie informácie ako respondenti iného rodu. Vybratá premenná sa v takom prípade mení z demografickej na analytickú (Sandelowski, 1995).

Cieľom príspevku je priblížiť úlohu pilotnej štúdie v kvalitatívnom výskume, popísať priebeh našej pilotnej štúdie a metodológiu súvisiacu s kvalitatívnym výskumom. Cieľom pilotnej štúdie je overiť zrozumiteľnosť otázok a zrealizovateľnosť rozhovorov. Je dôležité spomenúť, že tento článok má metodologický charakter, v ktorom autori nezverejňujú výsledky štúdie, keďže tie budú zverejnené inde.

METODOLÓGIA

Tvorba otázok

Otázky do pilotnej štúdie vznikli so zámerom získania odpovedí na nasledovné výskumné otázky: *Ako rodičia vnímajú nadmernú zainteresovanosť? Ako by popísali jej prejavy? Aká miera zainteresovanosti je vnímaná už ako nadmerná?* Celkovo vzniklo sedem otázok, ktoré boli počas zberu doplnené otázkami, ktoré vyvstali z rozhovorov. Prvé dve otázky rozhovoru požadujú od respondentov, aby popísali ich bežný deň s ich dieťaťom a rozdiely v rodičovstve, ktoré vnímajú medzi nimi a inými rodičmi v ich okolí. Tieto otázky vznikli so zámerom zistiť, ako respondenti popisujú prejavy svojho rodičovstva a rodičovstva iných rodičov a či sa v týchto popisoch nájdu aj prejavy nadmerného rodičovstva, bez toho, aby im bol tento pojem spomenutý. Pomocou týchto otázok nepriamo zisťujeme, či respondenti praktizujú nadmerné rodičovstvo. Ďalšie dve otázky v rozhovore odpovedajú na prvú a druhú výskumnú otázku. Ich cieľom je zistiť, či respondenti poznajú pojem nadmerné rodičovstvo, a ak áno, čo o ňom vedia. Okrem toho tu zisťujeme aj ich vnímanie nadmerného rodičovstva vo svojom okolí, či si jeho prejavy všimli na iných rodičoch a aký dojem v nich toto správanie vyvoláva. V piatej otázke hľadáme odpoveď na tretiu výskumnú otázku; zisťujeme mieru nadmernej zainteresovanosti, ktorá je v ich subjektívnom vnímaní už prílišná. Pomocou tejto otázky vieme identifikovať rozdiely

v hraniciach nadmerného rodičovstva pri jednotlivých respondentoch. Cieľom posledných dvoch otázok je získať doplnkové informácie, ktoré by mohli obohatiť tému nadmernej rodičovskej zainteresovanosti, a to konkrétne umožniť výskumníkom lepšie pochopiť tento jav a získať nové perspektívy a námety na ďalší výskum v danej oblasti.

Výber výskumnej vzorky

Výber vzorky našej pilotnej štúdie je totožný s výberom vzorky hlavnej štúdie. Respondenti boli oslovení inzerátom na sociálnych platformách (Facebook, I-Psychológia) a pomocou portálu EduPage. Na oslovenie rodičov cez portál EduPage sme kontaktovali riaditeľov a riaditeľky základných škôl v Košiciach, s ktorými sme mali predchádzajúci pracovný vzťah. Požiadali sme ich o pomoc pri distribúcii informácie o našom výskume medzi rodičov ich žiakov. Tí rodičia, ktorí mali záujem a spĺňali stanovené podmienky účasti v štúdiu, nás následne oslovili mailom. Pre výber respondentov boli použité nasledovné kritériá: zúčastniť sa môžu rodičia, ktorých prvorodené dieťa je vo veku 14 – 16 rokov a sú s ním v osobnom kontakte každý deň (napr. nie, ak dieťa býva na internáte, s druhým rodičom a pod.). Respondenti, ktorí spĺňali podmienky, nás následne kontaktovali formou e-mailu. Po výmene mobilného kontaktu boli telefonicky oboznámení s bližšími informáciami o výskume. Tento

telefonát slúžil aj na dohodnutie sa na termíne online rozhovoru a vytvorenie raportu, ktorý je podľa Jacobsa a Furgersona (2012) dôležitý pre facilitovanie kvalitnejších odpovedí respondentov.

Popis výskumnej vzorky

Vzorku tvorili 3 respondenti, 1 muž a 2 ženy. Prvý respondent bol muž vo veku 45 rokov, dosiahnuté vzdelanie: II. stupeň VŠ, ženatý a jeho manželka je aj matka jeho prvorodeného dieťaťa, ktorá s nimi žije v jednej domácnosti. Prvorodené dieťa je chlapec vo veku 15 rokov; má aj ďalšie deti, dvoch synov vo veku 7 a 9 rokov. Druhá respondentka bola žena, 34 rokov, dosiahnuté vzdelanie: II. stupeň VŠ, tiež vydatá a jej manžel je otec jej prvorodeného dieťaťa, žijúci v spoločnej domácnosti. Prvorodené dieťa je taktiež chlapec, vek 14 rokov. Mladšie dcéry má vo veku 12 a 11 rokov. Tretia respondentka bola 44-ročná žena, s dosiahnutým vzdelaním: I. stupeň VŠ. Je vydatá a jej manžel je otec jej prvorodeného dieťaťa, ktorý s nimi zdieľa domácnosť. Prvorodené dieťa je opäť chlapec, vek 14 rokov, a ich mladší syn má 11 rokov.

Procedúra zberu

Zber dát prebiehal pomocou online video hovoru cez aplikáciu Skype, resp. Google Meet. Rozhovor začal nezáväznou konverzáciou s cieľom posilniť už existujúci raport s respondentmi. Následne

boli informovaní o anonymite dát a požiadaní o povolenie na zhotovenie audionahrávky z rozhovoru. Rozhovor bol rozdelený na dve časti. V prvej časti respondenti poskytli demografické údaje – svoj vek, maximálne dosiahnuté vzdelanie, rodinný stav, vek a rod ich prvorodeného dieťaťa, ako aj vek a rod ich mladších detí. Ako posledné sme sa pýtali, či s nimi druhý rodič ich prvorodeného dieťaťa zdieľa domácnosť. Následne sme pokračovali hlavnou časťou rozhovoru. Ako kompenzáciu za ich čas a energiu dostali respondenti po ukončení rozhovoru na svoju mailovú adresu darčekový poukaz v hodnote 20 eur. Rozhovory trvali v priemere 36 minút.

Vyhodnotenie pilotnej štúdie

Na základe vykonaných rozhovorov sme upravili niektoré otázky, ktoré budú použité v primárnom zbere výskumu. V otázke „*Počuli ste už niekedy pojem nadmerné rodičovstvo/nadmerná rodičovská zainteresovanosť a čo vám v tejto súvislosti napadá?*“ bol doplnený aj pojem helikoptérové rodičovstvo, a to na základe skutočnosti, že dvaja respondenti svojvoľne tento pojem spomenuli a tretí reagoval len na pojem helikoptérové rodičovstvo, nie na pojem nadmerné rodičovstvo. Takisto sme tento pojem zahrnuli aj do posledných dvoch otázok. Okrem úpravy otázok sme doplnili do úvodu rozhovoru aj informáciu o dostatku času na premýšľanie a odpoveď a možnosti vrátiť sa k niektorej z otázok, ktoré už boli zodpovedané, keďže sme

pri respondentoch v pilotnej štúdií zaznamenali, že pri otázkach boli dlhšie ticho a spomínali si na konkrétne príklady a jedna respondentka sa na konci rozhovoru ešte vrátila k už zodpovedanej otázke. Ďalšie úpravy sme nepovažovali za potrebné.

Záver

Po vykonaní pilotnej štúdie a potrebných úpravách otázok rozhovoru možno prejsť k hlavnému zberu dát. Otázky boli pre respondentov zrozumiteľné a v rozhovoroch sa aj bez hĺbkovej analýzy objavili témy, ktoré naznačujú prítomnosť odpovedí na výskumné otázky, čím sa naplnil cieľ tejto pilotnej štúdie. Rozhovory budú spracované použitím tematickej analýzy textu podľa Braunovej a Clarkovej (2006), ktorá sa ukázala byť najvhodnejšou alternatívou, keďže sa jej použitie odporúča pri štúdiách, ktoré sledujú vnímanie, skúsenosti a názory respondentov. Tematická analýza ponúka hĺbkový popis všetkých dát a je teda vhodnou voľbou aj v prípadoch, keď je téma len málo preskúmaná, podobne ako pri našej štúdií (Braun & Clarke, 2006).

Bibliografické odkazy:

AZIZ, A. – KHAN, N. 2020. The potential uses of pilot study in qualitative research. In: *Journal of Research & Reviews in Social Sciences Pakistan*, 3(1), s. 750 – 767.

BECKER, K. D. et al. 2010. Maternal control behavior and locus of control: Examining mechanisms in the relation between maternal anxiety disorders and anxiety symptomatology in children. In: *Journal of Abnormal Child Psychology*, 38(4), s. 533 – 543.

Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1007/s10802-010-9388-z>

BRAUN, V. – CLARKE, V. 2006. Using thematic analysis in psychology. In: *Qualitative research in psychology*, 3(2), s. 77 – 101.

CASTILLO-MONTOYA, M. 2016. Preparing for interview research: The interview protocol refinement framework. In: *The Qualitative Report*, 21(5), s. 811 – 831.

CUI, M. et al. 2022. Overparenting and emerging adult development: A systematic review. In: *Emerging Adulthood*, 10(5), s. 1076 – 1094. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1177/21676968221108828>

DORNYEI, Z. 2007. Research methods in applied linguistics. Oxford : Oxford university press.

ETIKAN, I. 2016. Comparison of convenience sampling and purposive sampling. In: *American journal of theoretical and applied statistics*, 5(1), s. 1 – 4.

GLASER, B. – STRAUSS, A. 1967. The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research. Chicago : Aldine Publishing Company.

HONG, P. – CUI, M. 2020. Helicopter parenting and college students' psychological maladjustment: The role of self-control and living arrangement. In: *Journal of Child and Family Studies*, 29(2), s. 338 – 347. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1007/s10826-019-01541-2>

HOU, Y. et al. 2020. Discordance in parents' and adolescents' reports of parenting: A meta-analysis and qualitative review. In: *The American Psychologist*, 75(3), s. 329 – 348. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1037/amp0000463>

JACOB, S. A. – FERGUSON, S. P. 2012. Writing interview protocols and conducting interviews: Tips for students new to the field of qualitative research. In: *The Qualitative Report*, 17(42), s. 1 – 10.

KORELITZ, K. E. – GARBER, J. 2016. Congruence of parents' and children's perceptions of parenting: A meta-analysis. In: *Journal of Youth and Adolescence*, 45(10), s. 1973 – 1995. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1007/s10964-016-0524-0>

LEUNG, J. T. – SHEK, D. T. – NG, L. S. 2018. Over-parenting from the perspectives of Chinese parents and youths. In: *International Journal of Child and Adolescent Health*, 11(3), s. 315 – 325.

MACKEY, A. – GASS, S. 2005. *Second language research: Methodology and design*. New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

MAJDANDŽIĆ, M. et al. 2014. Fathers' challenging parenting behavior prevents social anxiety development in their 4-year-old children: A longitudinal observational study. In: *Journal of Abnormal Child Psychology*, 42(2), s. 301 – 310. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1007/s10802-013-9774-4>

MALTERUD, K. 2015. Sample Size in Qualitative Interview Studies: Guided by Information Power. In: *Qualitative Health Research*, 26(13), s. 1753 – 1760.

SANDELOWSKI, M. 1995. Sample size in qualitative research. In: *Research in Nursing & Health*, 18(2), s. 179 – 183.

SEGRIN, C. 2020. Overparenting is associated with perfectionism in parents of young adults. In: *Couple & Family Psychology*, 9(3), s. 181 – 190. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1037/cfp0000143>

SCHIFFRIN, H. H. 2014. Helping or hovering? The effects of helicopter parenting on college students' well-being. In: *Journal of*

Child and Family Studies, 23(3), s. 548 – 557. Dostupné na internete:
<https://doi.org/10.1007/s10826-013-9716-3>

SCHIFFRIN, H. H. 2019. The effects of maternal and paternal helicopter parenting on the self-determination and well-being of emerging adults. In: *Journal of Child and Family Studies*, 28(12), s. 3346 – 3359. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1007/s10826-019-01513-6>

VAN DER BRUGGEN, C. O. 2008. Research review: the relation between child and parent anxiety and parental control: a meta-analytic review. In: *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, 49(12), s. 1257 – 1269. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2008.01898.x>

VAN ZALK, N. 2018. Mothers' and fathers' worry and over-control: One step closer to understanding early adolescent social anxiety. In: *Child Psychiatry and Human Development*, 49(6), s. 917 – 927. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1007/s10578-018-0807-7>

Parent perception of overinvolvement – pilot study

Summary

The topic of over-involvement has gained much attention in past decades. However, only few studies address parents' perspectives on this phenomenon. This pilot study aimed to test the clarity of interview questions for the main study. The goal was achieved, as respondents understood the questions, and their answers aligned with the research themes.

Financované EÚ NextGenerationEU prostredníctvom Plánu obnovy a odolnosti SR v rámci projektu č. 09I03-03-V05-00008.

Exekutívne funkcie v kontexte tanečného športu

Samuel Vladimír Sedlák

Úvod

Tanec v podobe rôznych štýlov a žánrov bol súčasťou ľudstva už od prehistorických čias. Veľkým lákadlom sa pre milióny ľudí od 20. storočia stali spoločenské tance pozostávajúce z piatich štandardných (STT: waltz, tango, valčík, slowfox a quickstep) a piatich latinskoamerických tancov (LAT: samba, cha-cha, rumba, paso-doble a jive). V súčasnosti ich poznáme nielen ako kultúrne spštenie slávností, no taktiež rozoznávame aj ich súťažnú verziu. Tu už je reč o tanečnom športe [TŠ] s definovanými výkonnostnými kategóriami (hobby, E, D, C, B, A, S a PD), ktorý sa postupne stal predmetom mnohých výskumov. TŠ môžeme ponímať ako súbor rytmických pohybov a gest, ktoré sú sprevádzané hudbou a vykonávané v páre na úrovni vrcholového športu (Bonavolonta et al., 2021; Mandolesi et al., 2018). Výskumne analyzovanou oblasťou je vzťah TŠ a psychiky tanečníka s akcentáciou tanca ako protektívneho faktora, ktorý odďaľuje kognitívny úpadok, podporuje životnú spokojnosť, wellbeing či zvyšuje sebavedomie a funkčnosť exekutívnych funkcií [EF] (Thieser et al., 2021).

Vo všeobecnej definícii EF sa tvrdí, že „zastrešujú kognitívne procesy zodpovedné za organizovanie a kontrolovanie cieľom orientovaného správania, sú v priamom vzťahu s úspechom v škole a celkovo v živote“ (Zinelabidine et al., 2022). A taktiež v TŠ. Existuje viacero prístupov k vymedzeniu EF, no predchádzajúce výskumy najviac skúmali vzťah TŠ s kognitívnou flexibilitou [KF] a inhibičnou kontrolou [IK]. KF môžeme uchopiť ako schopnosť rýchlo prekonfigurovať našu myseľ, a tak sa skonsolidovať na výkon povahovo rôznorodých úloh v rýchlom časovom slede (Braem – Egner, 2018). Pod pojmom IK rozumieme „schopnosť potlačiť akcie, keď je nepravdepodobné, že dosiahnu hodnotné výsledky“ (Kang et al., 2022). Vo všeobecnosti výskumníci dospeli k záverom, že tanečníci, či už na nesúťažnej alebo súťažnej úrovni, sú v KF zdatnejší, pričom v rámci IK sú výskumné výsledky viac rozporuplné (Hewston et al., 2020; Coubard et al., 2011; Zinelabidin et al., 2022). Výskumy sa pri tom zameriavali ako na detskú, tak aj na dospelú populáciu a zohľadňovali nielen spoločenské tance, ale taktiež tanec contemporary, ktorý je v úzkom spojení s TŠ vďaka mechanizmu improvizácie v rámci rýchlej produkcie pohybov, čo je prejavom KF (Coubard et al., 2011). Taktiež sa preukázal pozitívny účinok TŠ na produkciu nervových rastových faktorov, celkovú neuroplasticitu mozgu či globálny kognitívny výkon (Cox – Youmans-Jones, 2023).

Ciele a hypotézy

Hlavným cieľom výskumu bolo porovnať športových tanečníkov a netanečníkov v KF a IK. Z daného cieľa sa odvíjali hypotézy konfirmačnej časti:

H1: Tanečníci disponujú lepšou schopnosťou KF a IK v porovnaní s netanečníkmi.

V rámci exploračnej časti výskumu sme sa zamerali na preskúmanie rozdielov, zohľadňujúc dosiahnutú výkonnostnú úroveň v STT a LAT a taktiež premennú pohlavia:

H2: Rozdiely medzi skupinami tanečníkov vyšších výkonnostných kategórií (PD, S, A, B), nižších výkonnostných kategórií (C, D, E) a nesúťažných tanečníkov kategórie „hobby“ v KF a IK nie sú signifikantné.

H3: Rozdiely medzi tanečníkmi a tanečnicami v KF a IK nie sú signifikantné.

Metódy

Výskumu sa príležitostným výberom zúčastnilo 119 participantov (37 mužov [31.09 %] a 82 žien [68.91 %]). TŠ sa venovalo 61 účastníkov [51.26 %]. Veľkosť súboru zohľadňovala výsledky power analýzy.

Výskumné dáta boli zbierané pomocou formulára v online podobe (zber dát od kontrolného súboru) a v materiálnej podobe (zber dát od tanečníkov v priestoroch troch tanečných klubov). Formulár obsahoval informovaný súhlas, demografickú časť vrátane TŠ, Inventár kognitívnej flexibility (CFI; McDonaldova omega = 0.995) a Skrátenú verziu dotazníka sebaregulácie (SSRQ; McDonaldova omega = 0,930). Dáta boli zbierané od 13. 11. 2023 do 30. 11. 2023.

Štatistické spracovanie prebehlo v programe IBM SPSS Statistics, dáta boli overené testami deskriptívnej a rozdielovej parametrickej (ANOVA) a neparametrickej štatistiky (Welchova ANOVA). Pri posudzovaní normality distribúcie dát, ktorá bola dodržaná, sme sa riadili hodnotou zošikmenia. Pri posudzovaní homogenity rozptylov (v prípade ANOVY) sme využívali Levenov test. V rámci post hoc testov sme sa riadili výsledkami Tukeyho post hoc testu. Na zisťovanie sily účinku sme využívali ukazovateľ Cohenovo d a η_p^2 .

Výsledky

Deskriptívnu štatistiku súboru uvádzame v Tabuľke 1.

Tabuľka 1. Všeobecná deskriptívna štatistika výskumného súboru

	Pohlavie	Zdatnosť	N	Ar. priemer	SD
Vek	žena	hobby	16	29.06	8.83
		nízka	10	22.20	13.99

		vysoká	12	19.83	2.52
		netanečníci	44	24.86	7.74
	muž	hobby	5	42.60	14.76
		nízka	10	18.50	1.72
		vysoká	8	21.13	3.83
		netanečníci	14	33.00	11.65

V prípade KF výsledky dvojvchodnej ANOVY pre nezávislé výbery (2 x 4) [test homogeneity: $F(7, 111) = 2.128, p = .051, p > .05$] indikujú rozdiely medzi mužmi i ženami $F(1, 111) = 6.329; p = .013, p < .05, \eta_p^2 = .054$, kde muži ($\bar{x}_{mcfi} = 101,22$ [SD = 24.679]) disponujú KF na vyššej úrovni v porovnaní so ženami ($\bar{x}_{zcfi} = 85.61$ [SD = 25.589]) [$d = -0.571$]. Výsledky Welchovej ANOVY (nehomogénne rozptyly v premennej TŠ) indikujú rozdiel medzi tanečníkmi a netanečníkmi $W(1, 106,514) = 8.144; p = .005, p < .05, \eta_p^2 = .054$, kde tanečníci ($\bar{x}_{tcfi} = 97.00$ [SD = 21.904]) disponujú KF na vyššej úrovni v porovnaní s netanečníkmi ($\bar{x}_{ntcfi} = 83.59$ [SD = 28.727]) [$d = -0.421$]. Hodnoty sú uvedené v Tabuľkách 2 a 3 a vizuál v Grafoch 1 a 2.

Tabuľka 2. Testovanie rozdielov (KF – pohlavie, zdatnosť)

Zdroj	Typ III Suma štvorcov	St. voľ- nosti	Priemer štvorcov	F	p	η_p^2
pohlavie	3884.431	1	3884.431	6.329	.013	.054
zdatnosť	4167.700	3	1389.233	2.264	.085	.058
pohlavie * zdatnosť	1774.957	3	591.652	.964	.412	.025

Tabuľka 3. Testovanie rozdielov (KF – TŠ)

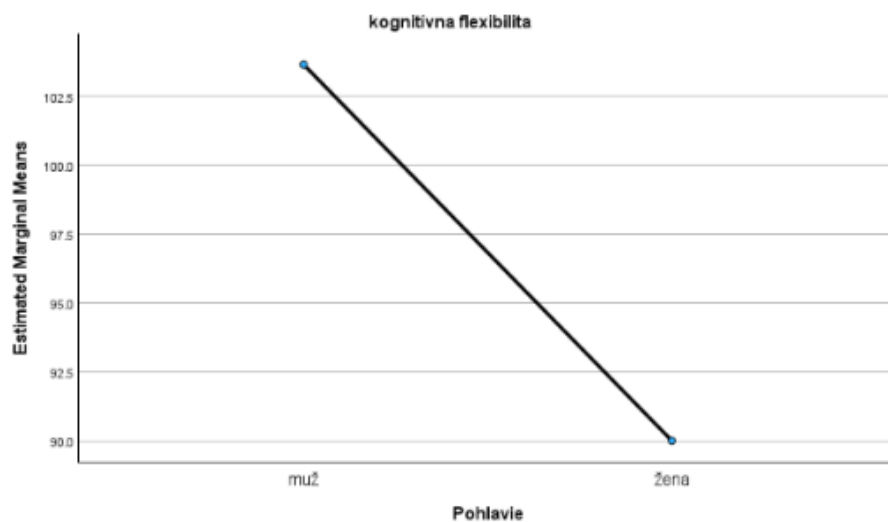
	W	St. voľnosti 1	St. voľnosti 2	p
Welch (TŠ)	8.144	1	106.514	.005

Tukeyho post hoc test ďalej indikuje rozdiel aj medzi netanečníkmi a tanečníkmi vyššej výkonnostnej úrovne ($p = .012$), pričom práve tanečníci vyššej výkonnostnej úrovne $\bar{x}_{vcfi} = 103.60$ (SD = 20.009) disponujú KF na vyššej úrovni v porovnaní s netanečníkmi $\bar{x}_{ntcfi} = 83.59$ (SD = 28.727) [$d = 0.666$]. Hodnoty sú uvedené v Tabuľke 4 a vizuál v Grafe 3.

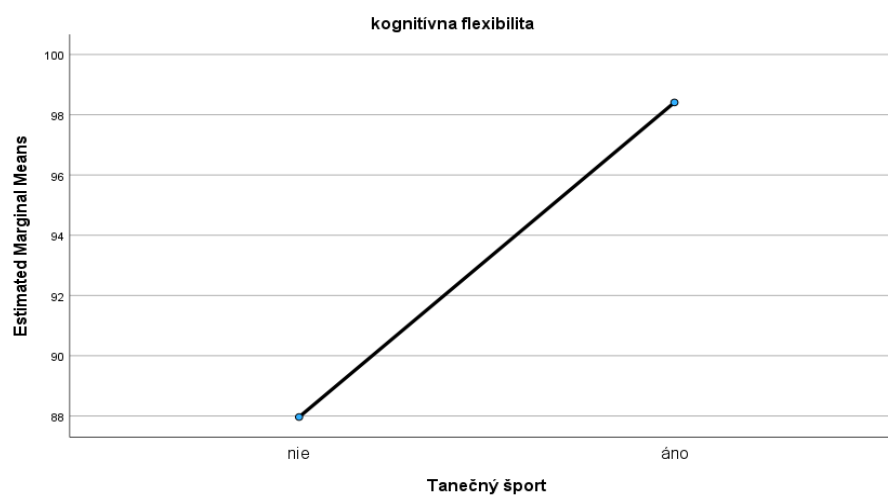
Tabuľka 4. Post hoc test (KF)

Zdatnosť 1	Zdatnosť 2	Priemerný rozdiel	SE	St. voľ- nosti	t	p
netanečníci	hobby	-9.03	6.48	115	1.394	.506
	nízka	-11.41	6.60	115	1.730	.313
	vysoká	-20.01	6.60	115	3.033	.016

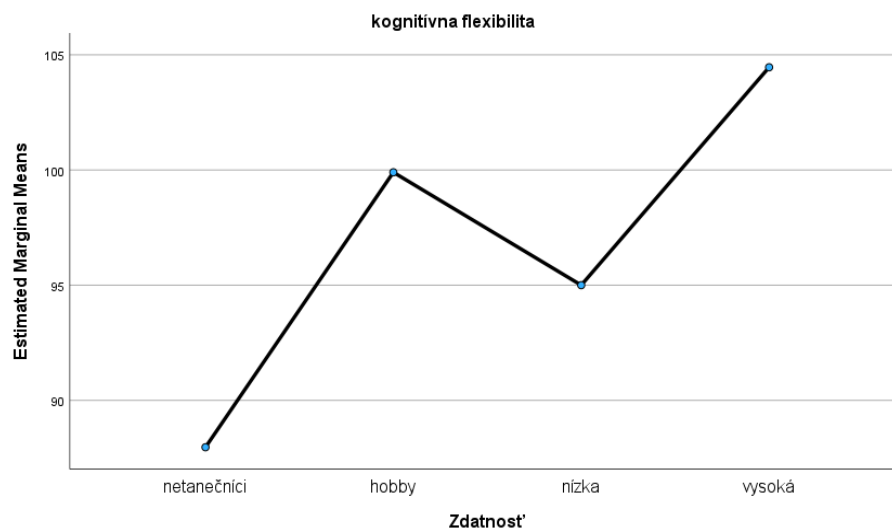
Graf 1. KF (pohlavie)

Graf 2. KF (TŠ)

Graf 3. KF (zdatnosť)

V prípade IK dvojvchodná ANOVA pre nezávislé výbery (2 x 4) [test homogeneity: $F(7, 111) = 1.377$, $p = .222$, $p > .05$] nenaznačuje žiadne rozdiely ani vzhľadom na pohlavie, ani na úroveň zdatnosti v TŠ či vzájomnú interakciu týchto premenných. Hodnoty sú uvedené v Tabuľke 5.

Tabuľka 5. Testovanie rozdielov (IK)

Zdroj	Typ III Suma štvorcov	St. voľ- nosti	Priemer štvorcov	F	p	η_p^2
Pohlavie	75.325	1	75.325	1.426	.235	.013
Zdatnosť	54.268	3	18.089	.342	.795	.009
Pohlavie * Zdatnosť	197.322	3	65.774	1.245	.297	.033

Diskusia

Cieľom výskumu bolo porovnať tanečníkov TŠ a netanečníkov v schopnosti KF a IK. Výskum, ktorého sa zúčastnilo 119 participantov, pozostával z konfirmačnej a exploračnej časti. Pojednávajúc o kritickom zhodnotení výsledkov konfirmačnej časti, časť hypotézy H1 týkajúcu sa KF sa nám podarilo úspešne potvrdiť, nachádzame spoločný prienik s vedecky podloženými názormi viacerých vedcov (Coubard et al., 2011; Zinelabidin et al., 2022) s výnimkou Hewstonej so spoluvýskumníkmi (2020), ktorej sa nepodarilo potvrdiť, že športoví tanečníci oplývajú lepšou schopnosťou KF. Druhú časť hypotézy H1, ktorá sa dotýka IK, sa nám ale nepodarilo potvrdiť, čo stojí v opozícii k štúdiu Castañerovej a spoluvýskumníkov (2020), kde IK práve vďaka sebaregulácii v športe dosahuje vyššie úrovne.

Castañerová so spoluvýskumníkmi (2020) ale nepracovala výhradne s premennou TŠ, ale s inými tanečnými štýlmi.

V rámci exploračnej časti sa nám podarilo potvrdiť hypotézu H2, že tanečníci rôznych výkonnostných úrovní sa vzájomne výrazne nelíšia ani v KF, ani v IK. Taktiež sme dospeli k záveru, že vo vybraných EF sa tanečníci od tanečníčok výrazne nelíšia (hypotéza H3).

Ako veľké pozitívum vnímame realizovanie výskumu oficiálnou cestou vďaka spolupráci s tanečnými klubmi, čím došlo k vytvoreniu rovnakých kontrolovaných podmienok a vyváženého výskumného súboru vzhľadom na výkonnostnú úroveň TŠ. Komplexné zosumarizovanie výskumnej problematiky je taktiež silnou stránkou. Naopak, medzi limitácie musíme zaradiť online zber dát od kontrolného súboru, dotazníkové meranie EF a chýbajúce vekové vymedzenie pri kreovaní súboru, hoci vek participantov sa pohyboval v období vyvíjajúcej sa dospelosti. Preto by sme sa do budúcnosti radi zamerali na presnejšie vymedzenie súboru a výkonové meranie EF v podmienkach psychologického laboratória (go/no go úloha, Flankerov test, Stroopov test atď.) a zohľadnenie ďalších premenných ako osobnosť a prostredie tanečníka. Napriek úskaliam, prínos výskumu vidíme v oblastiach psychológie športu, vzdelávania tanečných trénerov, manažmentu voľného času a v neposlednom rade ho vnímame ako malý krok k rozvoju psychológie tanca na území SR.

Záver

Výskumne sa ako diferencujúca premenná medzi tanečníkmi a netanečníkmi ukázala KF, a to na rozdiel od IK, zdatnosti v TŠ a pohlavia.

Bibliografické odkazy:

BONAVOLONTA, V. et al. 2021. Effects of Ballroom Dance on Physical Fitness and Reaction Time in Experienced Middle-Aged Adults of Both Genders. In: *International Journal of Environmental Research and Public Health*, č. 4, roč. 18/2021. Dostupné na internete: https://www.researchgate.net/publication/349461981_Effects_of_Ballroom_Dance_on_Physical_Fitness_and_Reaction_Time_in_Experienced_Middle-Aged_Adults_of_Both_Genders#full-text.

BRAEM, S. – EGNER, T. 2018. Getting a Grip on Cognitive Flexibility. In: *Current Directions in Psychological Science*, č. 6, roč. 27/2018, s. 470 – 476.

CASTAÑER, M. et al. 2020. Impulsivity and Physical Activity: A T-Pattern Detection of Motor Behavior Profiles. In: *Physiology and Behavior*, roč. 219/2020, čl. 112849. Dostupné na internete:

<https://www.sciencedirect.com/journal/physiology-and-behavior/vol/219/suppl/C>.

COUBARD, O. A. et al. 2011. Practice of Contemporary Dance Improves Cognitive Flexibility in Aging. In: *Frontiers in Aging Neuroscience*, roč. 3/2011, čl. 13. Dostupné na internete: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC3176453/>

COX, L. – YOUMANS-JONES, J. 2023. Dance is a Healing Art. In: *Current Treatment Options Allergy*. Roč. 10/2023, s. 1 – 12.

HEWSTON, P. et al. 2020. Effects of Dance on cognitive Function in Older Adults: a Systematic Review and Meta-analysis. In: *Age and Aging*, č. 4, roč. 50/2020, s. 1084 – 1092.

KANG, W. et al. 2022. Inhibitory Control Development: A Network Neuroscience Perspective. In: *Frontiers in Psychology*, roč. 13/2022, čl. 651547. Dostupné na internete: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2022.651547/full>.

MANDOLESI, L. et al. 2018. Effects of Physical Exercise on Cognitive Functioning and Wellbeing: Biological and Psychological Benefits. In: *Frontiers in Psychology*, roč. 9/2018, čl. 509. Dostupné na internete: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC5934999/pdf/fpsyg-09-00509.pdf>.

THIESER, S. et al. 2021. Influence of Ballroom Dancing on Fatigue, Body Image, Self-efficacy, and Endurance of Cancer Patients and their Parents. In: *Medical Oncology*, č. 2, roč. 38/2021, čl. 15. Dostupné na internete: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC7843482/>

ZINELABIDINE, K. et al. 2022. The Effects of an 8-Week Aerobic Dance Program on Executive Function in Children. In: *Perceptual and Motor Skills*, č. 1, roč. 129/2022, s. 53 – 175.

Executive Functioning in the Context of Dance Sport

Summary

The aim of the research was to compare dancers and non-dancers in executive functions such as cognitive flexibility and inhibitory control. 119 participants took part in the research (61 were dancers). The collection of data was carried out using a form, containing a demographic part focused on dancesport, CFI and SSRQ. The results indicate a higher level of cognitive flexibility of dancers compared to non-dancers, while no significant differences were demonstrated in inhibitory control. In addition, performance level in dance sport did not prove to be sufficiently differentiating in the mentioned variables. The findings can be applied in the fields of sport psychology and youth work.

Vyznanie sa v neistote: Emocionálna daň a úzkosť z nepredvídateľného

Karolína Lašutová

Neistota je prirodzenou súčasťou života. Každý sa s ňou stretáva v rôznych formách, od bežných každodenných situácií až po vážne rozhodnutia či krízové udalosti. Neistota predstavuje stav, v ktorom chýbajú presné alebo dostatočné informácie potrebné na predvídanie výsledkov alebo zvládnutie situácie. Niektorí jedinci ju dokážu zvládnuť relatívne ľahko, no pre iných sa stáva zdrojom intenzívneho stresu a nepohody. Jednou z kľúčových psychologických premenných, ktorá súvisí so schopnosťou vyrovnáť sa s neistotou, je intolerancia neistoty.

Intolerancia neistoty je definovaná ako predispozícia reagovať negatívne na neisté udalosti alebo situácie nezávisle od pravdepodobnosti ich výskytu a od ich následkov (Ladouceur et al., 2000). Novšia definícia autora Carleton (2016) definuje tento konštrukt ako dispozičnú neschopnosť jedinca vydržať averzívnu reakciu, ktorá je vyvolaná absenciou najdôležitejších, kľúčových alebo základných informácií, pričom je udržiavaná súvisiacim vnímaním neistoty.

V našich bežných životoch môžeme intoleranciu neistoty badať napríklad v takých momentoch, keď si v duchu povieme: „pokiaľ to neupracem ja, tak to nebude čisté“. Inými slovami, pokiaľ sme intolerantní voči neistote, neradi delegujeme úlohy, nakoľko si nemôžeme byť istí, že budú vykonané na požadovanej úrovni. *Emocionálnu reguláciu* môžeme vnímať ako súbor činností zameraných na reguláciu toho, aké emócie prežívame, kedy ich prežívame, ako ich prežívame a ako ich vyjadrujeme (Gross, 2002). Rozlišujeme adaptívne a maladaptívne stratégie. Príkladom maladaptívnej stratégie môže byť ruminácia, ktorá znamená opakované a nepretržité premýšľanie o negatívnych udalostiach, pričom jedinec tak uviazne v cykle sebakritiky a rozoberania vecí, ktoré sa mu stali alebo by sa mohli stať. *Úzkosť* je považovaná za emóciu charakterizovanú obavami a somatickými príznakmi napätia, počas ktorej jedinec očakáva hroziace nebezpečenstvo, katastrofu alebo nešťastie (APA Dictionary).

Intolerancia neistoty významne ovplyvňuje reakciu jedinca na nejednoznačné a nepredvídateľné situácie, čo môže viesť k intenzívnym emóciám, ako je úzkosť. Pri zvládaní týchto reakcií zohráva svoju rolu emocionálna regulácia, ktorá môže pomôcť pri zvládaní úzkosti, alebo ju, naopak, zhoršiť. Spoločné skúmanie týchto po-

jmov považujeme za dôležité nielen na objasnenie rizikových faktorov vzniku a pretrvávania úzkosti, ale aj na poukázanie na možnosti zlepšenia prežívania v neistých situáciách.

V oblasti psychológie sa intolerancia neistoty, emocionálna regulácia a úzkosť často skúmajú ako oddelené pojmy, avšak narastajúci počet štúdií naznačuje dôležitosť ich vzájomného prepojenia. Cieľom tejto prehľadovej štúdie je prehľbiť pochopenie mechanizmov, ktorými intolerancia neistoty ovplyvňuje emocionálne prežívanie a identifikovať stratégie, ktoré by mohli prispieť k zvládaniu neistoty a v konečnom dôsledku aj k zlepšeniu psychického zdravia. Táto práca spája poznatky z výskumov o intolerancii neistoty, emocionálnej regulácii a úzkosti a zároveň poskytuje praktické prístupy na zlepšenie psychického zdravia.

Metóda

Vyhľadávanie a spracovanie výskumov prebiehalo v databáze Scopus, ktorá je v porovnaní s inými databázami (napríklad Web of Science) novšia, čím sme chceli doceliť čo najvyššiu aktuálnosť výskumu. Proces prebiehal v slede niekoľkých krokov. Ako prvé sme do vyhľadávania zadali kľúčové pojmy – *Intolerance of Uncertainty*, *Emotion Regulation* a *Anxiety* (v preklade: intolerancia neistoty, emocionálna regulácia a úzkosť). Našou požiadavkou bola prítomnosť všetkých troch konštruktov/pojmov v rámci každého výskumu,

preto sme vo vyhľadávani medzi jednotlivé pojmy zadali “AND”, čo zabezpečilo túto našu podmienku. Výsledkom bolo 63 dokumentov. Následne sme sa zamerali na oblasť psychológie, čo zredukovalo počet zodpovedajúcich dokumentov na 46. Následne sme požadovali, aby typom dokumentu bol článok (43 dokumentov), aby bol v anglickom jazyku (43 dokumentov) a aby išlo o otvorený prístup (20 dokumentov).

Posledným krokom bolo selektovanie vybraných dvadsiatich dokumentov, a to na základe ich obsahu, najmä v časti abstrakt a kľúčové slová. Zo spomenutých dvadsiatich dokumentov sme tak v konečnom dôsledku ponechali 11 článkov z rozmedzia rokov 2018 až 2024. V nasledujúcich častiach si tento náš výber priblížime.

Výsledky a diskusia

Vybrané výskumy sme rozdelili do dvoch kategórií podľa ich primárneho zamerania na (i) psychologické mechanizmy intolerancie neistoty, emocionálnej regulácie a úzkosti a na (ii) stratégie na zvládanie neistoty a úzkosti.

Psychologické mechanizmy intolerancie neistoty, emocionálnej regulácie a úzkosti

Sahib et al. (2024) sa v ich longitudínálnej štúdií zamerali na vzťah medzi intoleranciou neistoty, emocionálnou reguláciou

a emocionálnymi ťažkosťami (úzkosťou a depresiou). Jedinci s vyššou intoleranciou neistoty častejšie používali maladaptívne stratégie emocionálnej regulácie, konkrétne (i) vyhýbanie sa prežívaniu, (ii) potláčanie myšlienok, (iii) rumináciu a (iv) vyhľadávanie uistenia. Niektoré z týchto stratégií zohrali významnú úlohu vo vzťahu intolerance neistoty a úzkosti a depresie. Intolerancia neistoty predikovala vyššiu úzkosť a depresiu prostredníctvom ruminácie, avšak nižšiu úzkosť a depresiu prostredníctvom potláčania myšlienok. Potláčanie myšlienok je zaradované medzi maladaptívne stratégie, pričom ho môžeme chápať ako snahu zbaviť sa nežiaducich myšlienok alebo obrazov (APA Dictionary) a tento pozitívny vplyv je vysvetlený práve kontextom intolerance neistoty. To naznačuje, že funkcia potláčania myšlienok sa tak môže meniť na základe kontextu neistoty a slúžiť ako adaptívna stratégia. Pozitívny vplyv potláčania myšlienok v určitých situáciách, v tomto prípade pri vysokej úrovni neistoty, otvára otázku, či by takéto stratégie mohli mať adaptívne aspekty, ktoré sa v tradičnom chápaní zanedbávajú.

Dorčić et al. (2023) sa zamerali na kontext stresu počas pandémie COVID-19 u adolescentov vo veku 11 až 15 rokov. Stres ovplyvnil symptómy úzkosti prostredníctvom intolerance neistoty a maladaptívnych stratégií emocionálnej regulácie. Intolerancia neistoty môže byť jeden z významných faktorov vysvetľujúcich symptómy úzkosti u adolescentov v období pandémie, nakoľko je pandémie COVID-

19 úzko spájaná so značnou neistotou (Rettie – Daniels, 2021) a intolerancia neistoty je charakterizovaná strachom z neznámeho a zníženou schopnosťou vyrovnať sa s týmto strachom (Carleton, 2016). Výskum autorov Gullo et al. (2022) mal podobné zameranie. Podľa ich zistení zvyšovala intolerancia neistoty vplyv strachu z COVID-19 na stres, úzkosť a depresiu. Poukázali však na kognitívne prehodnotenie, teda na adaptívnu stratégiu emocionálnej regulácie, ako na protektívny faktor. Tieto zistené súvislosti poukazujú na dôležitosť podpory emocionálnej regulácie u mladých ľudí počas krízových situácií a zároveň prítomnosť adaptívnych stratégií ponúka možný smer pre intervencie zamerané na zníženie negatívnych dopadov pandémie na psychické zdravie, pričom vyvstáva otázka aplikovateľnosti aj v iných neistých situáciách.

Katastrofizácia je taktiež jednou z maladaptívnych stratégií regulácie emócií. Znamená preceňovanie negatívnych dôsledkov udalosti (Gellatly – Beck, 2016). Predstavte si, že doktorand odovzdal kapitolu dizertačnej práce školiteľovi a po týždni nedostal žiadnu spätnú väzbu. Katastrofizácia by mohla vyzeráť takto: „Určite je moja práca úplne zlá a školiteľ nevie, ako mi to povedať. Asi vôbec nie som dosť dobrý na to, aby som dokončil doktorát. Možno budem musieť celé štúdium ukončiť.“ Výskum autorov Huang et al. (2023) sa zamerá na mechanizmy medzi intoleranciou neistoty a úzkosťou

u študentov vysokej školy počas znovuobjavenia sa pandémie. Výsledky naznačujú, že študenti s vyššou intoleranciou neistoty mali tendenciu katastrofizovať, čo môže vysvetľovať zvýšenú úzkosť. Katastrofizácia tak figuruje ako mediátor vo vzťahu medzi intoleranciou neistoty a symptómami úzkosti. Tento poznatok zdôrazňuje potrebu zamerať sa na identifikáciu a zvládanie spomínaných negatívnych myšlienok, čo by mohlo viesť ku zamedzeniu alebo aspoň oslabeniu úzkosti.

Shu et al. (2022) predpokladali, že intolerancia neistoty súvisí so schopnosťou a tendenciou regulovať naše emócie. Bližšie sa zamerali na vzťah medzi intoleranciou neistoty a dvomi stratégiami regulácie emócií – prehodnotením a potláčaním – keďže tomuto vzťahu bola doteraz venovaná iba malá pozornosť. Prehodnotenie zahŕňa zmenu interpretácie podnetu s cieľom zmeniť emocionálnu reakciu na tento podnet a účelom potláčania je obmedziť behaviorálne vyjadrenie emócií (Gross – John, 2003; Gross – Levenson, 1993). Výsledky naznačujú, že intolerancia neistoty súvisí so zvýšenými obavami z COVID-19, zníženou kapacitou regulovať negatívne emócie v úlohách, ktoré manipulovali používaním prehodnotenia a častejším používaním potláčania v každodennom živote (Shu et al., 2022). Podporuje to predpoklad, že intolerancia neistoty súvisí so schopnosťou a tendenciou používania stratégií na reguláciu emócií, ktoré sú dôležité pre osobnú pohodu (well-being).

Stratégie na zvládanie neistoty a úzkosti

Sanilevici et al. (2021) skúmali vplyv programu na zníženie stresu vďaka všímavosti (ďalej už len MBSR; Mindfulness-Based Stress Reduction) na osobnú pohodu (well-being) a emocionálnu reguláciu v období prvej vlny pandémie COVID-19. Všíímavosť je psychologický konštrukt vychádzajúci z budhistickej tradície (Dahl et al., 2015). Ide o uvedomovanie si svojich vnútorných stavov a okolia. Tento koncept sa uplatňuje v rôznych terapeutických intervenciách – napríklad v spomínanej MBSR – s cieľom pomôcť ľuďom vyhnúť sa deštruktívnym alebo automatickým návykom a reakciám tým, že sa naučia pozorovať svoje myšlienky, emócie a iné zážitky v prítomnom okamihu bez toho, aby ich posudzovali alebo na ne reagovali (APA Dictionary). MBSR rozvíja všímavosť pomocou zručností na vyrovnanie sa s negatívnymi emóciami a myšlienkami adaptívnym a flexibilným spôsobom (Baer, 2003; Shapiro et al., 2006; Chambers et al., 2009). V spomínanom výskume Sanileviciho et al. (2021) bol použitý osemtyždňový MBSR program v online forme, ktorý prebiehal v prvých štyroch mesiacoch pandémie COVID-19. Sledovali úrovne všímavosti, stresu, úzkosti, emocionálnej regulácie a intolerancie neistoty. Konkrétne sa skúmalo, či online MBSR zníži stres a úzkosť, zlepší schopnosť regulácie emócií a zníži intoleranciu neistoty. Zistenia poukazujú na zníženie úzkosti, stresu a problémov s emocionálnou reguláciou po absolvovaní

MBSR, pričom tento efekt pretrvával aj jeden mesiac od ukončenia intervencie. MBSR mal tak celkovo pozitívny vplyv na zlepšenie duševného zdravia, avšak nemal vplyv na intoleranciu neistoty, ako na hlavnú charakteristiku pandémie. Skutočnosť, že pozitívne účinky MBSR programu pretrvávali aj po jednom mesiaci, naznačuje že táto intervencia môže byť účinným nástrojom na dlhodobé zlepšenie psychického zdravia, najmä v krízových situáciách typických prítomnosťou neistoty. Otáznou však ostáva možnosť manipulácie, respektíve zlepšenia intolerancie neistoty.

Pri opätovnom pohľade na konkrétne stratégie emocionálnej regulácie vidíme, že niektoré z nich môžu slúžiť ako protektívny faktor – čo znamená, že sú spájané so zníženou pravdepodobnosťou vzniku konkrétnej poruchy alebo so znížením závažnosti už existujúceho patologického stavu. Prehodnotenie, ktoré sme už spomínali vyššie, a pozitívne zameranie boli vo výskume autorov Zsido et al. (2022) identifikované ako protektívne faktory vo vzťahu k osobnej pohode (well-being). Pozitívne zameranie je adaptívna stratégia regulácie emócií, ktorá spočíva v snahe myslieť na príjemné a šťastné situácie, nie na tie nepríjemné (Garnefski – Kraaij, 2006).

Sebasúcit, psychologický konštrukt, ktorý vieme rozvíjať, je tak tiež spájaný s pozitívnymi aspektmi, ktoré prospievajú nášmu mentálnemu zdraviu. Sebasúcit je zdravý spôsob vzťahu k sebe samému

(Ferrari et al., 2022). Inými slovami, tento termín označuje schopnosť byť k sebe láskavý a pochopený, najmä v ťažkých alebo stresujúcich situáciách, namiesto toho, aby sme sa kritizovali alebo trestali. Zahŕňa prijatie vlastných nedostatkov a emócií s rovnakým pochopením, aké by sme prejavili blízkeho priateľovi, ktorý prežíva niečo podobné. Výskum autorov Ferrari et al. (2022) sa zamerával na sebasúcit u adolescentov, pričom u žien s vyššou úrovňou sebasúcitu sa vyskytovala nižšia úroveň úzkostných a depresívnych symptómov, perfekcionizmu, intolerancie neistoty a ruminácie v porovnaní s ostatnými profilmi.

Budúce výskumy v tejto oblasti by sa mohli zamerať na intoleranciu neistoty ako na stav, nie ako na črtu. Mohlo by to otvoriť priestor pre vznik intervencií zameraných na zníženie intolerancie neistoty, čo by mohlo priniesť nové poznatky pre prevenciu a liečbu úzkostných porúch. Najčastejším kontextom, v ktorom boli intolerancia neistoty a emocionálna regulácia skúmané bola pandémia COVID-19. Budúce výskumy by mohli obrátiť pozornosť na rôzne kontexty neistoty (napríklad pri rozhodovacích procesoch) a preskúmať, ako sa tieto vzťahy prejavujú v iných typoch neistoty. Životný cyklus je ďalšia oblasť, na ktorú by sme radi upriamili pozornosť. Schopnosť zvládať emócie sa mení v priebehu vývinu jedinca, najmä v období adolescencie a prechodu do dospelosti. Pre budúci výskum považujeme za dôležité zistiť, ako intolerancia neistoty

a emocionálna regulácia ovplyvňujú úzkosť v rôznych vývinových obdobiach, od detstva až po starobu.

Zhrnutie

Na základe analýzy výskumov z databázy Scopus môžeme konštatovať, že intolerancia neistoty zvyšuje náchylnosť na symptómy úzkosti prostredníctvom zvýšenej tendencie používania maladaptívnych stratégií emocionálnej regulácie, najmä v neistých situáciách, ako bola pandémia COVID-19. Identifikovali sme viacero stratégií na zlepšenie psychického zdravia v neistých situáciách, ktorými si jedinci intolerantní voči neistote môžu pomôcť a zlepšiť si tak kvalitu prežívania.

Bibliografické odkazy:

APA [bez dátumu]. *Anxiety*. American Psychological Association. In: *APA Dictionary*. Dostupné na internete: <https://dictionary.apa.org/anxiety>

APA [bez dátumu]. *Mindfulness*. American Psychological Association. In: *APA Dictionary*. Dostupné na internete: <https://dictionary.apa.org/mindfulness>

APA [bez dátumu]. *Thought Suppression*. American Psychological Association. In: *APA Dictionary*. Dostupné na internete: <https://dictionary.apa.org/thought-suppression>

BAER, R. A. 2003. Mindfulness training as a clinical intervention: a conceptual and empirical review. In: *Clinical Psychology: Science and Practice*, 10(2), s. 125 – 143. <https://doi.org/10.1093/clipsy.bpg015>

CARLETON, R. N. 2016. Into the unknown: a review and synthesis of contemporary models involving uncertainty. In: *Journal of Anxiety Disorders*, 39, s. 30 – 43. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2016.02.007>

CHAMBERS, R. – GULLONE, E. – ALLEN, N. B. 2009. Mindful emotion regulation: An integrative review. In: *Clinical Psychology Review*, 29(6), s. 560 – 572. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2009.06.005>

DAHL, C. J. – LUTZ, A. – DAVIDSON, R. J. 2015. Reconstructing and deconstructing the self: Cognitive mechanisms in meditation practice. In: *Trends in Cognitive Sciences*, 19(9), s. 515 – 523. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2015.07.001>

DORČIĆ, T. M. – ŽIVČIĆ-BEĆIREVIĆ, I. – SMOJVER-AŽIĆ, S. 2023. Anxiety in early adolescents during the COVID-19 pandemic.

In: *European Journal of Psychology Open*, 82(2), s. 45 – 55.
<https://doi.org/10.1024/2673-8627/a000035>

FERRARI, M. – BEATH, A. – EINSTEIN, D. A. – YAP, K. – HUNT, C. 2022. Gender differences in self-compassion: A latent profile analysis of compassionate and uncompassionate self-relating in a large adolescent sample. In: *Current Psychology*, 42(28), s. 24132 – 24147. <https://doi.org/10.1007/s12144-022-03408-0>

GARNEFSKI, N. – KRAAIJ, V. 2006. Cognitive emotion regulation questionnaire – development of a short 18-item version (CERQ-short). In: *Personality and Individual Differences*, 41(6), s. 1045 – 1053. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2006.04.010>

GELLATLY, R., – BECK, A. T. 2016. Catastrophic thinking: A transdiagnostic process across psychiatric disorders. In: *Cognitive Therapy and Research*, 40(4), s. 441 – 452. <https://doi.org/10.1007/s10608-016-9763-3>

GROSS, J. J. 2002. Emotion regulation: Affective, cognitive, and social consequences. In: *Psychophysiology*, 39(3), s. 281 – 291. <https://doi.org/10.1017/s0048577201393198>

GROSS, J. J. – JOHN, O. P. 2003. Individual differences in two emotion regulation processes: Implications for affect, relationships,

and well-being. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(2), s. 348 – 362. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.85.2.348>

GROSS, J. J. – LEVENSON, R. W. 1993. Emotional suppression: Physiology, self-report, and expressive behavior. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 64(6), s. 970 – 986. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.64.6.970>

GULLO, S. et al. 2022. The role of emotion regulation and intolerance to uncertainty on the relationship between fear of COVID-19 and distress. In: *Current Psychology*, 42(23), s. 19658 – 19669. <https://doi.org/10.1007/s12144-022-03071-5>

HUANG, A. et al. 2023. Intolerance of uncertainty and anxiety among college students during the re-emergence of covid-19: Mediation effects of cognitive emotion regulation and moderation effects of family function. In: *Journal of Affective Disorders*, 327, s. 378 – 384. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2023.01.110>

LADOUCEUR, R. – GOSSELIN, P. – DUGAS, M. J. 2000. Experimental manipulation of intolerance of uncertainty: A study of a theoretical model of worry. In: *Behaviour Research and Therapy*, 38(9), s. 933 – 941. [https://doi.org/10.1016/s0005-7967\(99\)00133-3](https://doi.org/10.1016/s0005-7967(99)00133-3)

RETTIE, H., – DANIELS, J. 2021. Coping and tolerance of uncertainty: Predictors and mediators of mental health during the COVID-19 pandemic. In: *American Psychologist*, 76(3), s. 427 – 437. <https://doi.org/10.1037/amp0000710>

SANILEVICI, M. – REUVENI, O. – LEV-ARI, S. – GOLLAND, Y. – LEVIT-BINNUN, N. 2021. Mindfulness-Based Stress Reduction Increases Mental Wellbeing and Emotion Regulation During the First Wave of the COVID-19 Pandemic: A Synchronous Online Intervention Study. In: *Frontiers in Psychology*, vol. 12, článok 720965. Dostupné na: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.720965>

SAHIB, A. et al. 2024. Emotion regulation mediates the relation between intolerance of uncertainty and emotion difficulties: A longitudinal investigation. In: *Journal of Affective Disorders*, 364, s. 194 – 204. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2024.08.056>

SHAPIRO, S. L. – CARLSON, L. E. – ASTIN, J. A. – FREEDMAN, B. 2006. Mechanisms of mindfulness. In: *Journal of Clinical Psychology*, 62(3), s. 373 – 386. <https://doi.org/10.1002/jclp.20237>

SHU, J. – OCHSNER, K. N. – PHELPS, E. A. 2022. Trait intolerance of uncertainty is associated with decreased reappraisal capacity and increased suppression tendency. In: *Affective Science*, 3(3), s. 528 – 538. <https://doi.org/10.1007/s42761-022-00115-8>

ZSIDO, A. N. et al. 2022. Psychological well-being, risk factors, and coping strategies with social isolation and new challenges in times of adversity caused by the COVID-19 pandemic. In: *Acta Psychologica*, 225, 103538. <https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2022.103538>

Navigating Uncertainty: The Emotional Toll and Anxiety of the Unpredictable

Summary

Based on the analysis of research from the Scopus database, we can conclude that intolerance of uncertainty increases susceptibility to anxiety symptoms through a heightened tendency to use maladaptive emotional regulation strategies, particularly in uncertain situations such as the COVID-19 pandemic. We identified several strategies to improve mental health in uncertain situations, which can help individuals with intolerance of uncertainty enhance their overall quality of life.

Rodičovské štýly a sociálna opora ako faktory radikalizácie adolescentov

Dominik Maximov – Dávid Pribula

Teoretické východiská

Radikalizácia predstavuje proces, v ktorom jednotlivci či skupiny opustia svoju súčasnú kultúru a hodnotový systém a osvoja si nový systém hodnôt, odporujúci bazálnym princípom demokratickej spoločnosti. Tento proces je ovplyvnený prijímaním radikálnej ideológie rôzneho pôvodu. Vo vzťahu k extrémizmu možno radikalizáciu považovať za jeho určitý predstupeň (Lichner, 2020a). Kövérová (2021, s. 2) ju definuje ako *„proces, keď mladý človek získava názory, ktoré sú v rozpore s demokratickými princípmi spoločnosti a s konceptom ľudských práv a koná podľa nich“*. Diferencujeme kognitívnu a behaviorálnu radikalizáciu. Kognitívna radikalizácia sa chápe ako proces preberania hodnôt, postojov a presvedčení značne sa odchyľujúcich od hodnôt, postojov a presvedčení majority. Behaviorálna radikalizácia sa vyznačuje priamou účasťou na radikálnych aktivitách (Hafez – Mullins 2015). Pri podobnom delení možno podľa McCauley (2020) hovoriť o *„radikalizácii názorov“* a *„radi-*

kalizácii činnosti“. Podľa McCauleyho a Moskalenka (2011) je radikalizácia spojená so zmenami presvedčení, emócií a správania podporujúcimi politický konflikt, čo môže viesť k účasti na nenásilných aj násilných politických akciách. Ako uvádzajú Dudinská et al. (2016), radikalizačné tendencie sú úzko späté s demokratickými režimami a poukazujú na slabiny ich obranných mechanizmov, pričom ich nadmerná prísnosť by mohla viesť k totalitarizmu. Ďalším významným faktorom rozvoja radikalizácie je aj prítomnosť názorovej a inej polarizácie v spoločenskej atmosfére (Beršnak – Prezelj, 2020). Špecifikom súčasnej doby je odklon od priamej konfrontácie radikálnych myšlienok voči liberálnej demokracii (Lichner, 2020a), pričom dominantnú rolu preberá najmä nepriamy vplyv. Radikalizačný proces môže vyústiť do extrémizmu, ktorého korene možno nájsť v rôznych myšlienkových prúdoch. Pravicový extrémizmus vychádza z predstavy etnickej nadradenosti a zahŕňa prejavy ako rasizmus, xenofóbia, antisemitizmus, nacionalizmus, fašizmus, nacizmus a neonacizmus. Ľavicový extrémizmus zdôrazňuje absolútnu rovnosť a potláčanie spoločenských rozdielov (Kulifaj et al., 2016). Politický extrémizmus spochybňuje základné práva, slobody a demokratické princípy (Konceptia boja proti extrémizmu a radikalizácii do roku 2024). Náboženský extrémizmus presadzuje netolerantným spôsobom konkrétne náboženské presvedčenia (Konceptia

boja proti extrémizmu na roky 2015–2019). Ekologický extrémizmus sa zameriava na netolerantnú ochranu prírody podľa subjektívne definovaných záujmov (Konceptia boja proti extrémizmu na roky 2015–2019).

Radikalizácia a adolescencia

Adolescenti sú vo všeobecnosti rizikovou skupinou, značne ohrozenou radikalizáciou (Lichner et al. 2018), pričom za faktory radikalizácie, osobitne významné pre obdobie adolescencie, sú považované aj rodina a miera sociálnej opory (Valtolina, 2023; Tříniková – Hovanová, 2023). Význam adolescencie akcentuje i skutočnosť, že radikalizáciu možno považovať za proces socializácie smerom k extrémizmu (Valtolina, 2023).

Základným východiskom pre skúmanie sociálnej opory adolescentov je uvedenie si významnej prepojenosti adolescenta a jeho sociálneho okolia. V kontexte radikalizácie možno sociálnu oporu vnímať aj ako konštrukt, ktorý je síce jedincom vnímaný ako pozitívny, no dokáže vyvolať aj negatívne efekty ako podporu rizikového správania adolescenta či posilnenie radikalizačných tendencií (Hovanová, 2023). Významným zdrojom sociálnej opory je rodina, predstavujúca jej primárny priestor (Hovanová, 2021).

Najdominantnejšiu rolu v prípade radikalizácie v rodine zohrávajú často rodičia adolescentov. Práve disfunkčné postoje a správanie rodičov, vnímané v období adolescencie, môžu viesť k narušeniu funkčnosti sociálnych a emocionálnych interakcií jedinca v dospelosti (Parker et al., 1997; Riany et al., 2018). Rodinu preto možno považovať za jeden z najvýznamnejších sociálnych faktorov radikalizácie adolescentov. Konkrétnymi rizikovými faktormi sú najmä radikalizačné faktory v rodine, typológia rodiny a úroveň vzťahov s rodičmi (Lovašová et al., 2024). Za ďalšie rizikové faktory radikalizácie v rodine možno označiť faktory spojené s výchovou detí, rodinnou štruktúrou, výskytom násillia v rodine, ako aj ďalšie premenné, spojené s rodinným systémom jedinca (Zych – Nasaescu, 2022). Medzi štýly rodičovského správania s negatívnym vplyvom na jedinca radíme disfunkcie v oblasti starostlivosti a ochrany, vyvolávanie pocitov neistoty a strachu, ale aj zneužívanie či odlúčenie od rodičov (Parker et al., 1997).

V kontexte systémovej teórie sociálnej práce možno rodinu považovať predovšetkým za súčasť mikrosystému jedinca, avšak s presahom aj do mezosystémovej sféry (Hovanová, 2023), čo akcentuje možnosť vnímania rodiny ako priesečníka medzi systémom jedinca a širším spoločenským systémom (Hovanová – Šlosár, 2020). Sociálna práca preto vníma rodinu jednak ako komplexného klienta, ale

aj ako sociálne prostredie, formujúce a ovplyvňujúce klienta (Hovanová, 2021).

Empirická štúdia

Realizovaný výskum mal kvantitatívny dizajn, využíval nomotetický a deduktívny prístup, pričom sa zameriaval na identifikáciu vzťahov medzi jednotlivými premennými: úrovňou vnímanej sociálnej opory, rodičovským správaním a úrovňou radikalizácie.

Výskumná vzorka bola tvorená 132 adolescentami, študentami stredných škôl, ktorí boli vyberaní príležitostným výberom na základe dostupnosti. Vo výskumnej vzorke bolo 61,36 % mužov ($n = 81$) a 35,61 % žien ($n = 47$), 3,03 % respondentov ($n = 4$) rod nešpecifikovalo. Podľa typu navštevovanej strednej školy: 52,27 % respondentov ($n = 69$) navštevovalo gymnázia a 47,73 % ($n = 63$) stredné odborné školy. Išlo o žiakov druhých (28,03 %; $n = 37$) a tretích (69,7 %; $n = 92$) ročníkov, 3 respondenti (2,27 %) navštevovaný ročník neuviedli. Celkovo 66,67 % respondentov ($n = 88$) žilo v meste a 33,33 % ($n = 44$) na vidieku. Vek respondentov sa pohyboval od 16 do 19 rokov ($X = 17,36$; Med = 17; Mode = 18; SD = 0,696).

Na identifikáciu premennej rodičovský štýl bola využitá slovenská jazyková verzia dotazníka MOPS - Measure of Parenting Style (Parker et al., 1997). Metodika je zameraná na identifikáciu troch

dimenzií rodičovských štýlov (ľahostajnosť, zneužívanie, nadmerná ochrana) samostatne u oboch rodičov. Sumárne je dotazník tvorený 30 položkami, z ktorých 15 je zameraných na správanie matky a 15 je zameraných na správanie otca. Odpovede na otázky sú zaznamenávané pomocou päťbodovej škály (0 = nepravdivosť výroku; 4 = výrok je veľmi pravdivý). Vyššie skóre teda indikuje vyššiu mieru vnímania uplatňovania negatívneho rodičovského štýlu jedným z rodičov. Reliabilita metodiky vyjadrená Cronbachovým koeficientom α dosahovala nasledovné úrovne: ľahostajnosť u matky $\alpha = 0,80$; ľahostajnosť u otca $\alpha = 0,87$; zneužívanie zo strany matky $\alpha = 0,75$; zneužívanie zo strany otca $\alpha = 0,82$; nadmerná kontrola zo strany matky $\alpha = 0,57$; nadmerná kontrola zo strany otca $\alpha = 0,52$.

Premenná sociálna opora bola identifikovaná dotazníkom MSPSS – Multidimensional Scale of Perceived Social Support (Zimet et al., 1988), ktorého slovenskú validizáciu realizovala Hovanová (2023). Metodika sa zameriava na identifikáciu vnímanej sociálnej opory z troch zdrojov: rodina, priatelia a významná osoba. Dotazník je zložený z 12 otázok, pričom na každý zo zdrojov sociálnej opory sú orientované 4 otázky. Respondenti majú možnosť odpovedať na sedembodovej škále (1 = veľmi silný nesúhlas; 7 = veľmi silný súhlas). Celkové skóre nižšie ako 3 indikuje nízku úroveň sociálnej opory z daného zdroja, skóre 3 až 5 indikuje priemernú úroveň sociálnej opory z daného zdroja a skóre vyššie ako 5 indikuje

vysokú úroveň sociálnej opory z daného zdroja. Reliabilita metodiky dosahovala v jednotlivých faktoroch, predstavujúcich zdroje sociálnej opory, nasledujúce hodnoty Cronbachovho koeficientu α : rodina $\alpha = 0,89$; priatelia $\alpha = 0,91$; významná osoba $\alpha = 0,87$.

Miera radikalizácie bola identifikovaná prostredníctvom dotazníka REPTSA – Dotazník radikálnych a extrémistických postojov a tendencií v správaní adolescentov (Lichner, 2020b). Metodika sa orientuje na skúmanie názorov, hodnôt a postojov smerujúcich k radikalizácii v dvoch dimenziách:

- F1 – osobné hodnoty;
- F2 – všeobecné hodnoty.

Osobné hodnoty predstavujú vlastné myšlienky respondenta vo vzťahu k určitým skupinám obyvateľstva (napr. Rómovia, migranti), ako aj osobné tendencie aktívne konať (napr. odsadnúť si vo vlaku od príslušníka danej skupiny). Všeobecné hodnoty predstavujú všeobecný negatívny postoj respondenta k určitej skupine (napr. nadradenosť národov a etník voči iným), ako aj všeobecné tendencie k myšlienkam podporujúcim radikalizáciu (napr. presvedčenie o práve silnejšieho rozhodovať o slabších). Subškála osobných hodnôt je sytená 19 položkami a subškála všeobecných hodnôt je sytená 14 položkami. Respondenti odpovedajú na päťbodovej škále (1 = úplný nesúhlas; 5 = úplný súhlas). Vyššie skóre v jednotlivých faktoroch indikuje vyššiu mieru radikalizácie jedinca. Celkové skóre

nižšie ako 2 možno vyhodnotiť ako absenciu radikalizácie v danom faktore, skóre na úrovni 2 – 3 indikuje ambivalenciu v danom faktore a skóre vyššie ako 3 indikuje prítomnosť radikalizácie v danom faktore. Reliabilita metodiky dosiahla úroveň Cronbachovho koeficientu $\alpha = 0,92$ vo faktore osobných hodnôt a $\alpha = 0,86$ vo faktore všeobecných hodnôt smerujúcich k radikalizácii.

Finálnu dotazníkovú batériu dopĺňali otázky na sociodemografické faktory respondentov (rod, vek, ročník štúdia, typ školy, bydlisko). Výsledný dotazník bol respondentom distribuovaný osobne, a to počas mesiacov február a marec roku 2023. Po zohľadnení výsledkov Shapiro-Wilk testov normality distribúcie dát ($p < 0,05$) volíme pri spracovaní dát neparametrické štatistické metódy.

Výsledky

Identifikované hodnoty miery radikalizácie adolescentov sú prezentované v Tab. 1.

Faktor	X	Med.	Mode	Min.	Max.	SD
F 1 – osobné hodnoty	1,88	1,71	1,9	1	3,79	0,69
F 2 – všeobecné hodnoty	2,65	2,71	2,5	1	4,43	0,71

Tab. 1. Identifikované hodnoty radikalizácie

Priemerné hodnoty faktora osobných hodnôt indikujú neprítomnosť radikalizácie naprieč výskumnou vzorkou, resp. jej veľmi nízku mieru. Pri faktore všeobecných hodnôt je u respondentov badateľná ambivalencia v tomto faktore. Možno teda predpokladať, že u adolescentov je prítomné skôr preberanie všeobecných radikálnych hodnôt z okolia, než priama, osobná zainteresovanosť do radikálnych názorov.

Identifikovanú mieru sociálnej opory z jednotlivých zdrojov vo výskumnej vzorke vyjadruje Tab. 2.

Zdroj sociálnej opory	X	Med.	Mode	Min.	Max.	SD
Rodina	5,31	5,75	6,75	1,75	7	1,39
Priatelia	5,26	5,5	7,0	1,25	7	1,31
Významná osoba	5,67	6	7,0	1,75	7	1,28

Tab. 2. Identifikované zdroje sociálnej opory

Respondenti vnímali najvyššiu mieru sociálnej opory od významnej osoby, následne od rodiny a od priateľov. Ako významnú osobu respondenti najčastejšie označovali konkrétneho člena rodiny ($n = 81$) či kamaráta ($n = 12$). Romantického partnera uviedlo 6 respondentov a 13 respondentov uviedlo ako významnú osobu vo svojom živote seba samého. Zvyšní respondenti uvádzali významné osoby

ako člen rodiny a zároveň kamarát ($n = 8$), osoba náboženského významu ($n = 2$), nikto ($n = 2$), prípadne významnú osobu vôbec nešpecifikovali ($n = 8$). Celková miera sociálnej opory zo všetkých zdrojov je na vysokej úrovni.

Zastúpenie jednotlivých rodičovských štýlov je vyjadrené v Tab. 3.

Rodičovský štýl	X	Med.	Mode	Min.	Max.	SD
Eahostajnosť matky	0,24	0	0	0	3	0,43
Eahostajnosť otca	0,31	0,17	0	0	2,67	0,56
Zneužívanie zo strany matky	0,40	0,2	0	0	2,6	0,28
Zneužívanie zo strany otca	0,53	0,2	0	0	2,8	0,67
Nadmerná kontrola zo strany matky	1,27	1,25	1,25	0	3	0,68
Nadmerná kontrola zo strany otca	1,06	1	1	0	3	0,63

Tab. 3. Miera vnímania jednotlivých rodičovských štýlov

Identifikované hodnoty indikujú nízku mieru percepcie využívania disfunkčných rodičovských štýlov naprieč výskumnou vzorkou. Najvyššie skóre bolo identifikované v rodičovskom štýle nadmerná kontrola, predovšetkým zo strany matky. Tento faktor ale môže byť v období adolescencie vnímaný do značnej miery subjektívne,

keďže jedným zo znakov adolescencie je aj vyššia túžba po slobode a vymanení sa spod akejkoľvek kontroly rodičov.

Vzájomné korelácie faktorov radikalizácie a pociťovanej miery sociálnej opory z rôznych zdrojov vyjadruje Tab. 4.

		F1 – osobné hodnoty	F2 – všeobecné hodnoty	Soc. opora – rodina	Soc. opora – priatelia
F2 – všeobecné hodnoty	r	0,747	-		
	p	< 0,001	-		
Soc. opora – rodina	r	-0,002	0,090	-	
	p	0,980	0,304	-	
Soc. opora – priatelia	r	-0,225	-0,182	0,414	-
	p	0,01	0,037	< 0,001	-
Soc. opora – významná osoba	r	-0,245	-0,144	0,432	0,527
	p	0,005	0,099	< 0,001	< 0,001

Tab. 4. Vzájomné korelácie faktorov radikalizácie a sociálnej opory

Z výsledkov zobrazených v Tab. 4 vyplýva, že existuje silná, štatisticky signifikantná vzájomná korelácia ako medzi faktormi radikalizácie, tak aj medzi zdrojmi sociálnej opory. Zároveň možno identifikovať štatisticky signifikantnú negatívnu koreláciu faktora osobných hodnôt vedúcich k radikalizácii a pociťovanej sociálnej opory zo strany priateľov a zo strany významnej osoby. Vysvetlením

danej korelácie by mohol byť predpoklad, že skupina priateľov zvyčajne býva širšia a môžu v nej byť zastúpené rozličné názorové prúdy a presvedčenia, ktoré nemusia byť v súlade s osobnou hodnotovou orientáciou adolescenta. Adolescent tak v skupine priateľov môže byť konfrontovaný s opozitnými hodnotami, čo sa pri význame rovesníckej skupiny priateľov v období adolescencie môže prejavovať prehodnocovaním doteraz zastávaných hodnôt, prípadne viesť k potláčaniu radikálnych prejavov a uprednostňovaniu normokonformného správania.

Vzájomné korelácie faktorov radikalizácie a využívaných rodičovských štýlov vyjadrujú Tab. 5 a Tab. 6.

		F1 – osobné hodnoty	F2 – všeobecné hodnoty	Lahostajnosť – matka	Zneužívanie – matka
F2 – všeobecné hodnoty	r	0,747	-		
	p	< 0,001	-		
Lahostajnosť – matka	r	0,116	0,127	-	
	p	0,187	0,148	-	
Zneužívanie – matka	r	0,073	0,204	0,457	-
	p	0,410	0,020	< 0,001	-
Nadmerná kontrola – matka	r	0,239	0,327	0,186	0,585
	p	0,006	< 0,001	0,032	< 0,001

Tab. 5. Vzájomné korelácie radikalizácie a výchovných štýlov matky

		F1 – osobné hodnoty	F2 – všeobecné hodnoty	Lahostajnosť – otec	Zneužívanie – otec
F2 – všeobecné hodnoty	r	0,747	-		
	p	< 0,001	-		
Lahostajnosť - otec	r	0,043	0,087	-	
	p	0,629	0,326	-	
Zneužívanie - otec	r	0,108	0,145	0,452	-
	p	0,220	0,100	< 0,001	-
Nadmerná kontrola - otec	r	0,329	0,372	0,159	0,396
	p	< 0,001	< 0,001	0,070	< 0,001

Tab. 6. Vzájomné korelácie radikalizácie a výchovných štýlov otca

Vychádzajúc z interpretácie korelačných koeficientov, ako aj s prihliadnutím na hladinu ich signifikancie, sme pristúpili k overeniu možných predikčných vzťahov medzi premennými nadmerná kontrola zo strany otca i matky a faktormi radikalizácie F1 a F2. Využili sme jednoduchú lineárnu regresiu, pričom nezávislé premenné (prediktory) do modelov boli zadávané jednotlivo, s využitím metódy enter. Predikčné modely k faktoru F1 – osobné hodnoty smerujúce k radikalizácii zobrazuje Tab. 7.

Faktor	r	R ²	Adj. R ²	F	B	β	t	p
Nadmerná kontrola – matka	0,209	0,044	0,036	5,940	0,210	0,209	2,437	0,016
Nadmerná kontrola – otec	0,276	0,076	0,069	10,542	0,301	0,276	3,247	0,001

Tab. 7. Predikčné vzťahy nadmernej kontroly k faktoru F1 - osobné hodnoty smerujúce k radikalizácii

Z výsledkov vyplýva, že vo faktore osobných hodnôt smerujúcich k radikalizácii premenná nadmerná kontrola zo strany matky vysvetľuje približne 3,6 % variability, zatiaľ čo premenná nadmerná kontrola zo strany otca vysvetľuje približne 6,9 % variability v tomto faktore.

Modely predikcií k faktoru F2 – všeobecné hodnoty smerujúcej k radikalizácii zobrazuje Tab. 8.

Faktor	r	R ²	Adj. R ²	F	B	β	t	p
Nadmerná kontrola – matka	0,335	0,112	0,106	16,469	0,352	0,335	4,058	< 0,001
Nadmerná kontrola – otec	0,372	0,139	0,132	20,603	0,424	0,372	4,539	< 0,001

Tab. 8. Predikčné vzťahy nadmernej kontroly k faktoru F2 – všeobecné hodnoty smerujúce k radikalizácii

Z výsledkov možno konštatovať, že vo faktore všeobecných hodnôt smerujúcich k radikalizácii vysvetľuje premenná nadmerná kontrola zo strany matky približne 10,6 % variability a premenná nadmerná kontrola zo strany otca 13,2 % variability v tomto faktore.

Tieto výsledky ukazujú, že hoci je model predikčných vzťahov nadmernej rodičovskej kontroly štatisticky signifikantný v oboch faktoroch, predikčná sila vo faktore všeobecných hodnôt je výraznejšia. Jednou z príčin môže byť prenos hodnôt a postojov v rodine ako primárnom socializačnom prostredí. Nadmerná rodičovská kontrola môže podporovať internalizáciu radikálnych hodnôt, pričom adolescenti si takto začínajú osvojovať názory zamerané proti určitým skupinám obyvateľstva.

Diskusia a záver

Súvislosť sociálnej opory a radikalizácie adolescentov, ktorá sa v našom výskume potvrdila v určitých faktoroch, popisujú Rousseau et al. (2019) ako faktor zmierňujúci rozvoj radikalizácie, najmä v kontexte vnímanej sociálnej nepriazne. Hovanová a Šišanská (2024) identifikovali signifikantné negatívne korelácie medzi radikalizáciou adolescentov vo faktore osobných hodnôt a sociálnou oporou zo strany priateľov, ako aj významnej osoby. Možno konštatovať, že dané výsledky sa potvrdili i v nami realizovanom výskume,

ktorý medzi týmito faktormi rovnako identifikoval prítomnosť signifikantných negatívnych korelácií.

Súvislosť medzi radikalizáciou adolescentov a rodičovskými štýlmi bola skúmaná autormi Sikkens et al. (2016), ktorí identifikovali nesúlad medzi autoritatívnou výchovou (ktorej prejavom môže byť aj nadmerná kontrola) a reakciou rodiča na prítomnosť radikalizácie u adolescenta, resp. snahu o tomto probléme nehovoriť či vyhnúť sa mu. Tento nesúlad môže vysvetľovať nami identifikovanú pozitívnu koreláciu a predikčný vzťah nadmernej kontroly a radikalizácie vo faktore ako osobných, tak i všeobecných hodnôt. Nadmerná kontrola môže pôsobiť ako tzv. push faktor a vytláčať adolescenta smerom k radikálnym ideológiám, pričom adolescent nemusí vnímať ochotu zo strany rodičov hovoriť o tomto probléme či aktívne riešiť vzniknutú situáciu. Konštatovanie o rizikovosti disfunkčného rodinného prostredia, ktoré chápeme ako jeden z možných dôsledkov preferencie disfunkčných rodičovských štýlov, podporujú tiež výsledky autorov Sarour a Keshky (2022). Uvedení autori identifikovali signifikantnú negatívnu koreláciu funkčnosti rodinného prostredia a náchylnosti k extrémizmu. Podobne Marković et al. (2021) identifikovali pozitívnu koreláciu disfunkčného rodinného prostredia adolescentov a ich náchylnosti k presvedčeniu o skazenosti sveta, ako aj k previolentnému extrémizmu, ktorý možno označiť za koncept podobný nami skúmanej radikalizácii.

Rodina, štýly rodičovského správania a sociálna opora sú vzájomne prepojené faktory ovplyvňujúce adolescentov. V súvislosti s ich radikalizáciou je táto prepojenosť zrejmá, hoci jej konkrétne mechanizmy ostávajú nejasné. Výskumy však naznačujú, že rodina a iné formy sociálnej opory (napr. rovesnícke skupiny) môžu významne prispieť k prevencii, intervencii a deradikalizácii adolescentov.

Bibliografické odkazy:

BERŠNAK, J. V. – PREZELJ, I. 2020. Recognizing youth radicalization in schools: Slovenian 'frontline' school workers in search of a compass. *International Sociology* [online]. 2020, vol. 36, no. 1, s. 49 – 70. Dostupné na: doi:10.1177/0268580920953333

DUDINSKÁ, I. et al. 2016. Extrémizmus a radikalizmus – staré fenomény v nových kontextoch. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. ISBN 978-80-555-1765.

HAFEZ, M. – MULLINS, C. 2015. The Radicalization Puzzle: A Theoretical Synthesis of Empirical Approaches to Homegrown Extremism. In: *Studies in Conflict & Terrorism*, 38(11) s. 958 – 975. ISSN 1521-0731. Dostupné na internete: <http://dx.doi.org/10.1080/1057610X.2015.1051375>

HOVANOVÁ, M. – ŠIŇANSKÁ, K. 2024. Social Isolation, Social Support, and Radicalisation of Adolescents. In: *Sociální práce / Sociálna práca / Czech and Slovak Social Work*. Online. 2024. Vol. 24, no. 1. Dostupné na internete: https://socialniprace.cz/wp-content/uploads/2024/03/SP1_2024-web.pdf

HOVANOVÁ, M. – ŠLOSÁR, D. 2020. Sanácia dysfunkčnej rodiny v pomáhajúcich profesiách. Online. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, vydavateľstvo ŠafárikPress. Dostupné na internete: <https://unibook.upjs.sk/img/cms/2020/ff/sanacia-dysfunkcnej-rodiny-v-pomah-profesiach.pdf>

HOVANOVÁ, M. 2023. Sociálna opora ako významná súčasť života adolescenta. Online. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Vydavateľstvo ŠafárikPress. Dostupné na internete: <https://unibook.upjs.sk/img/cms/2023/ff/socialna-opora-ako-sucast-zivota-adolescenta.pdf>

HOVANOVÁ, M., 2021. Rodina ako priestor sociálnej práce. Online. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, vydavateľstvo ŠafárikPress. Dostupné na internete: <https://unibook.upjs.sk/img/cms/2021/FF/rodina-ako-priestor-socialnej-prace.pdf>

KONCEPCIA BOJA PROTI EXTRÉMIZMU NA ROKY 2015-2019. Ministerstvo vnútra SR.

KONCEPCIA BOJA PROTI RADIKALIZÁCII A EXTRÉMIZMU
DO ROKU 2024. Ministerstvo vnútra SR.

KÖVÉROVÁ, E. 2021. Prejavy radikalizácie a extrémizmu v edukačnom aj poradenskom procese. Online. Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie. Dostupné na internete: <https://vud-pap.sk/wp-content/uploads/2022/06/Prejavy-radikalizacie-a-extremizmu-v-edukacnom-aj-poradenskom-procese.pdf>

KULIFAJ, P. et al. 2016. Základy sociálnej práce s mládežou ohrozenou extrémizmom a radikalizáciou. [online]. Bratislava : OZ Mládež ulice [cit. 2024-10-06]. Dostupné na internete: https://rideproject.eu/media/Zaklady-soc-prace-extremizmus_radikalizmus_final_v2.0.pdf

LICHNER, V. 2020a. Analýza radikálnych a extrémistických skupín, hnutí, siekt a kultov a ich pôsobenie v Slovenskej republike. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Filozofická fakulta. ISBN 978-80-8152-839-2.

LICHNER, V. 2020b. Proces radikalizácie vybraných rizikových skupín adolescentov z perspektívy sociálnej práce [Habilitačná práca]. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Filozofická fakulta; Katedra sociálnej práce. 152 s

LICHNER, V. et al. 2018. Extrémizmus a radikalizácia v sociálnych kontextoch. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Filozofická fakulta. ISBN 978-80-8152-659-6.

LOVAŠOVÁ, S. et al. 2024. Representative Analysis of Family and Social Factors of Radicalization in Youth in Slovakia. Online. Ostrava : Ostravská univerzita. Dostupné na internete: <https://dokumenty.osu.cz/fss/publikace/analysis-of-family-and-social-factors.pdf>

MARKOVIĆ, M. V., et al. 2021. Contextual and psychological predictors of militant extremist mindset in youth. In: *Frontiers in Psychology*. 10 February 2021. Vol. 12. DOI 10.3389/fpsyg.2021.622571.

McCAULEY, C. – MOSKALENKO, S. 2011. Friction: How radicalization happens to them and us. Oxford : Oxford university Press.

MCCAULEY, C. 2020. The ABC Model: Commentary from the Perspective of the Two Pyramids Model of Radicalization. In: *Terrorism and Political Violence*. 28 May 2020. Vol. 34, no. 3, s. 451 – 459. DOI 10.1080/09546553.2020.1763964.

PARKER, G et al. 1997. The development of a refined measure of dysfunctional parenting and assessment of its relevance in patients

with affective disorders. In: *Psychological Medicine*. Vol. 27, no. 5, s. 1193 – 1203. DOI 10.1017/s003329179700545x.

RIANY, Y. E., et al. 2018. Understanding the role of parenting in developing radical beliefs: Lessons learned from Indonesia. In: *Security Journal*. Vol. 32, no. 3, s. 236 – 263. DOI 10.1057/s41284-018-00162-6.

ROUSSEAU, C, et al. 2019. From social adversity to sympathy for violent radicalization: the role of depression, religiosity and social support. In: *Archives of Public Health*. Vol. 77, no. 1. DOI 10.1186/s13690-019-0372-y.

SAROOR, E. O. – KESHKY, M. S. 2022. Understanding extremist ideas: The mediating role of psychological well-being in the relationship between family functioning and extremism. In: *Children and Youth Services Review*. 26 February 2022. Vol. 136, s. 1 – 9. DOI 10.1016/j.childyouth.2022.106420.

SIKKENS, E., et al. 2016. Parental reaction towards radicalization in young people. In: *Child & Family Social Work*. 11 October 2016. Vol. 22, no. 2, s. 1044 – 1053. DOI 10.1111/cfs.12324.

TRŇNIKOVÁ N. – HOVANOVÁ M. 2023. Sociálna opora v kontexte procesu radikalizácie adolescentov. In: *Zborník prác z celoslo-*

venského kola Študentskej vedeckej odbornej činnosti v odbore Sociálna práca. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Vydavateľstvo ŠafárikPress. ISBN 978-80-574-0242-8, s. 42 – 69. Dostupné na internete: <https://unibook.upjs.sk/img/cms/2023/ff/zbornik-svoc.pdf>

VALTOLINA, G. G. 2023. Migration and religious radicalization: a family issue? In: *IOS Press eBooks* [online]. Dostupné na internete: doi:10.3233/stal230012

ZIMET, G. D. et al. 1988. The Multidimensional Scale of Perceived Social Support. In: *Journal of Personality Assessment*, vol. 52, no. 1, s. 30 – 41. ISSN 0022-3891.

ZYCH, I. – NASAESCU, E. 2022. Is radicalization a family issue? A systematic review of family-related risk and protective factors, consequences, and interventions against radicalization. In: *Campbell Systematic Reviews*. Online. 20 July 2022. Vol. 18, no. 3. DOI 10.1002/c12.1266.

Parenting styles and social support as factors of adolescent radicalisation

Summary

The paper focuses on the issue of radicalisation of adolescents, which is perceived as a process of acquiring extremist values and the role of social support as well as parenting styles in this process. In the theoretical introduction, it defines radicalization through the lens of social work, as one form of risky behavior of adolescents, and also briefly defines social support and parenting styles. The subsequent empirical study aims to identify the relationships between these phenomena. Several statistically significant relationships were identified among the variables, suggesting an association between radicalization and social support as well as parenting behavior styles.

Reflexia operácie Overlord na stránkach vybranej slovenskej a britskej dobovej tlače

Andrea Skybová

Úvod

V čase druhej svetovej vojny neboli medzi obyvateľstvom masovo rozšírené telekomunikačné zariadenia, a tak predstavovali hlavný zdroj informácií pre bežnú verejnosť najmä periodická tlač, rozhlas, plagáty či rôzne letáky. Nie je preto prekvapením, že sa stávali prostriedkom na šírenie propagandy. Schopnosť propagandy efektívne manipulovať s názormi a postojmi obyvateľstva bola kľúčová aj v čase veľkých vojenských konfliktov. Predkladaný príspevok sa zameriava na vylodenie spojeneckých vojsk v Normandii v júni 1944. Cieľom príspevku je analyzovať vplyv propagandy na spôsob, akým vojenskú operáciu reflektovali slovenské a britské periodiká. Pri realizácii výskumu bolo použitých viacero vedeckých metód. Vybrané články boli podrobené kvalitatívnej analýze s cieľom identifikovať vplyv propagandy na reflexiu Overlordu v britskej a slovenskej tlači. Analýzou získané poznatky boli porovnávané a zasadené do historického kontextu.

Vylodenie Spojencov v Normandii

Spojenci si už od počiatku druhej svetovej vojny, keď Nemci v priebehu niekoľkých mesiacov dokázali obsadiť značnú časť západnej Európy, uvedomovali potrebu otvorenia druhého frontu. Prvé plány na porážku Nemecka vypracovali Američania už v roku 1940 (Michálek, 2016, s. 15), ale reálnejšie kontúry nadobudol plán operácie Overlord až v rokoch 1942 – 1943 (Gilbert, 2004, s. 12). Definitívne sa o otvorení západného frontu rozhodlo na Teheránskej konferencii koncom roku 1943, keď sa predstavitelia Veľkej trojky zaviazali bez ohľadu na okolnosti operáciu zrealizovať v máji 1944 (Gilbert, 2004, s. 46). Napriek tomu, že situáciu skomplikovalo počasie, operácia Overlord napokon začala v noci z 5. na 6. júna 1944 vzdušným výsadbkom parašutistov a pokračovala námornou výsadbkovou operáciou na piatich normandských plážach. Invázia podporovaná vzdušným a námorným bombardovaním sa stala najväčšou obojživelnou výsadbkovou operáciou druhej svetovej vojny a ľudských dejín (Pečenka – Luňák, 2015, s. 338).

Propaganda v čase vojny

Tlač výrazne vplývala na formovanie názorov v spoločnosti, čo je príčinou toho, že sa stala jedným z hlavných nástrojov propagandy. Primárnou funkciou propagandy je šírenie ideí a argumentov

s cieľom naklonenia si verejnej mienky, získania jej podpory a udržania vlastnej moci. Počas druhej svetovej vojny bolo propagandistické pôsobenie kľúčové, pretože bolo nutné verejnosť presvedčiť, že vedený boj je nevyhnutný a oprávnený (Bystrický – Rogul'ová, 2005, s. 5). Vplyv propagandy na informovanie verejnosti o operácii Overlord je analyzovaný na príklade vybraných dobových periodík. Predmetom analýzy sú články z britských denníkov Daily Herald a Daily Mirror, zo slovenskej tlače boli vybrané periodiká Slovák a Gardista. Predmetom analýzy je tlač z krajín, ktoré vo vojne bojovali na opačných stranách konfliktu, aby bolo možné poukázať na vplyv propagandy v tlači autoritárskeho i demokratického režimu.

Operácia Overlord na stránkach domácej dobovej tlače

Slovenská tlač bola v rokoch 1939 – 1945 zameraná výrazne pronemecky, čo bolo dané spojenectvom s Nemeckom. HSĽS už v období autonómie podnikla prvé kroky smerujúce k likvidácii demokracie. Kontrola tlače sa ešte viac zintenzívnila po marci 1939, pričom všetky informácie publikované v slovenskej tlači museli byť v súlade so záujmami Nemecka (Baka, 2003, s. 278).

Analýza obsahu článkov uverejňovaných v slovenských periodikách počas prvých júnových dní roku 1944 ukazuje, že už vtedy venovali priestor novej invázii. Zároveň sa však snažili pozornosť verejnosti obrátiť k činnosti Spojencov, opakovane prirovnávajúcej

k teroru. Spojeneckí vojaci boli označovaní za zbabelých a záker-
ných. V denníku *Slovák* sa dokonca stretávame s vyjadrením, že
„anglosaskí letci už viac ráz vydali o sebe svedectvo, že sú teroris-
tami z povolaní.“¹ Rôzne tvary slova teror sa v rétorike domácej
tlače vyskytovali opakovane, čo bol práve prejav propagandy, ktorá
sa nepriateľa snažila vykresliť v čo najnegatívnejšom svetle.

Podporuje to aj fakt, že v správe z denníka *Slovák* z 2. júna 1944
sa niekoľkokrát ako obete leteckých útokov Spojencov spomínali
nevinné ženy, deti a starci.² Pri takýchto formuláciách išlo o jasnú
snahu apelovať na city verejnosti a presvedčiť ju o krutosti nepria-
teľa, čo je ďalší prostriedok propagandy na vytvorenie jeho obrazu
ako tyrana. Podobné informácie o „leteckom terore“ britských
a amerických síl priniesol *Slovák* aj 4. júna. Podľa zverejnenej
správy Spojenci zaútočili na viaceré územia pod kontrolou Nemecka
a „v hlbkovom lete odstreľovali palubnými zbraňami sedliakov na
poli, povozy na cestách a ľudí v ich príbytkoch.“³ Cieľom správy
bolo posilniť odpor voči nepriateľom, navyše bola zjavne jednos-
tranne formulovaná. Informovala totiž o počte a konkrétnych typoch
zostrelených spojeneckých lietadiel, ale v súvislosti s nemeckými

¹ Anglosaskí teroristi a mier. In *Slovák : politický a spoločenský časopis*, 1944
(2. 6.), roč. 26, č. 124, s. 1.

² Anglosaskí teroristi a mier. In *Slovák : politický a spoločenský časopis*, 1944
(2. 6.), roč. 26, č. 124, s. 1.

³ Letecký teror bez prestávky. In *Slovák : politický a spoločenský časopis*, 1944
(4. 6.), roč. 26, č. 126, s. 2.

stratami sa cielene spomínali iba ľudské obete. V správe nebolo presne uvedené, či Spojenci zasiahli aj dôležitú infraštruktúru, prípadne materiálne škody nemeckej armády, ale spôsob, akým Spojenci mali viesť vojnu, bol propagandisticky označovaný za „obyčajnú vraždu“.⁴

Gardista okrajovo spomenul ofenzívu aj 3. júna, ale iba v rámci článku, ktorý sa primárne snažil vzbudiť u Slovákov spolupatričnosť a vieru v boj za spoločnú vec po boku ostatných európskych národov. Článok hovoril o pokračujúcich prípravách invázie a vyjadril poľutovanie nad spojeneckými vojakmi, ktorí podľa neho bojujú za „zotročenie národov starej, kultúrnej Európy.“ Samotná invázia bola vykreslená ako dlho očakávaná udalosť, na ktorú sú Nemecko a jeho spojenci pripravení: „Vojak Veľkonemeckej ríše pokojne čaká na Atlantickom vale na signál a za ním stojí zjednotená Európa, rozhodnutá vydať zo seba všetko na svoju záchranu a záchranu svojej starej kultúry.“⁵ V tomto prípade ide o dezinformácie, pretože v júni 1944 bol Atlantický val z veľkej časti stále nedokončený. Hoci bol nemeckou propagandou opisovaný ako mocné opevnenie, reálne nemohol ofenzívu Spojencov odraziť (Beevor, 2019, s. 692).

⁴ Letecký teror bez prestávky. In *Slovák : politický a spoločenský časopis*, 1944 (4. 6.), roč. 26, č. 126, s. 2.

⁵ Spoločný front. In *Gardista*, 1944 (3. 6.), roč. 6, č. 125, s. 1.

Slovenské periodiká 6. júna samozrejme ešte nemali informácie o začiatku Overlordu, ale na svojich stránkach nevenovali veľkú pozornosť ani možnému uskutočneniu ofenzívy. Denník Slováč sa k operácii vôbec nevyjadril, hoci sa v predchádzajúcich dňoch očakávanému vylodeniu aspoň v krátkosti venoval. V Deň-D priniesol iba správu o vývoji situácie na talianskom fronte, na ktorom došlo k stiahnutiu nemeckých vojsk severozápadne od Ríma. Podľa denníka išlo o dobrú vôľu Hitlera, ktorý chcel uchrániť historické mesto pred vojnovým ničením.⁶ Podobné informácie o situácii v Taliansku priniesol Gardista, ktorý informoval aj o ďalších leteckých útokoch Spojencov. Popri tom sa však venoval i plánovanej invázii, najmä v súvislosti s Veľkou Britániou. Celá krajina sa podľa správy už niekoľko týždňov pripravovala na inváziu, no neustále odklady spôsobili, že sa znížila bojaschopnosť a morálka britských a amerických vojakov.⁷

7. júna 1944 patrili operácii Overlord titulné stránky oboch analyzovaných denníkov, pričom Slováč aj Gardista podávali do značnej miery rovnaké informácie. V oboch denníkoch si mohla verejnosť prečítať osobitnú správu nemeckých úradov o začiatku invázie,

⁶ Večné mesto zachránené. In *Slovák : politický a spoločenský časopis*, 1944 (6. 6.), roč. 26, č. 127, s. 1.

⁷ Boje v Taliansku v plnej sile. In *Gardista*, 1944 (6. 6.), roč. 6, č. 127, s. 2.

podľa ktorej „*nemecká obrana nebola ani na jednom mieste prekvapená a začala ihneď bojovať s celou energiou.*“⁸ Podľa informácií z Berlína, ktoré tiež sprostredkovali oba denníky, nebolo možné hovoriť o prekvapení, pretože „*nemecká stratégia v kalkulovala inváziu do svojho rozpočtu už od poldruha roka. Z tohto dôvodu boli prinesené početné obete na východe a na juhu.*“⁹ Aj na tomto mieste môžeme vidieť vplyv propagandy, ktorá zámerne prekrúcala neúspechy nemeckej armády v období predchádzajúcom invázii a prezentovala ich ako cielené kroky, ktoré boli vykonané v rámci príprav na vylodenie Spojencov.

Bezprostredne po začiatku invázie bolo hlavným cieľom tlače vsugerovať verejnosti, že situácia nebola pre Nemecko kritická. Periodiká informovali o tom, že sa nemeckej obrane podarilo zneškodniť množstvo vzdušných výsadkárov pri rieke Orne¹⁰ a ubezpečovali o plnom bojovom nasadení obranných zariadení Atlantického valu.¹¹ Titulným stranám denníkov dominovali správy o spojeneckých stratách a pripravenosti Nemecka na inváziu. Gardista dokonca infor-

⁸ Prvá osobitná správa. In *Gardista*, 1944 (7. 6.), roč. 6, č. 128, s. 1.

⁹ Čo hovorí Berlín k invázii. In *Slovák : politický a spoločenský časopis*, 1944 (7. 6.), roč. 26, č. 128, s. 1.

¹⁰ Ťažké straty anglo-amerických inváznych oddielov. In *Slovák : politický a spoločenský časopis*, 1944 (7. 6.), roč. 26, č. 128, s. 1.

¹¹ Zariadenia Atlantického valu v činnosti. In *Gardista*, 1944 (7. 6.), roč. 6, č. 128, s. 2.

moval, že „prvý deň invázie skončil s výsledkom, ktorý znamená absolútny úspech pre Nemecko.“¹² Propaganda teda výrazne skresľovala situáciu v prospech Nemecka.

Vylodenie v Normandii cez prizmu britskej tlače

Pomery vo Veľkej Británii v čase druhej svetovej vojny boli úplne odlišné ako na Slovensku. Napriek úpadku demokracie, ku ktorému došlo v európskych krajinách počas medzivojnového obdobia, sa vo Veľkej Británii udržal demokratický režim (Morgan, 2021, s. 613). Hoci nebola zavedená prísna cenzúra a médiám bola ponechaná určitá sloboda, vláda kontrolovala, k akým informáciám dostávali média prístup. Cieľom britskej propagandy bolo najmä povzbudiť morálku a chuť ľudí bojovať za svoju krajinu, ale aj regulovať vplyv zahraničnej propagandy (Welch, 2017, s. 16).

Na základe analýzy periodík *Daily Mirror* a *Daily Herald* z júna 1944 možno konštatovať, že v sledovanom období nebola možnej invázii Spojencov venovaná veľká pozornosť. Oba denníky ale pravidelne prinášali informácie o situácii na fronte a vojenských akciách spojeneckých síl. Opakovane boli spomínané najmä letecké ofenzívy a bombardovanie strategických cieľov na územiach, ktoré boli pod kontrolou Nemecka alebo jeho spojencov.¹³ V jednom

¹² Tri ťažiská na západe. In *Gardista*, 1944 (7. 6.), roč. 6, č. 128, s. 1.

¹³ Ploesti bombed. In *Daily Herald*, 1944 (1. 6.), č. 8822, s. 4.

65 000 air sorties in a month. In *Daily Mirror*, 1944 (1. 6.), č. 12622, s. 1.

článku bolo vysvetlené, že primárnym cieľom leteckých útokov je narušiť komunikáciu medzi jednotlivými sektormi Atlantického valu, sťažiť Nemcom presuny vojenských jednotiek i zásobovanie cez toto územie.¹⁴ Početné letecké útoky Spojencov boli v denníku *Daily Herald* označené ako „pred-invázna ofenzíva.“¹⁵

Hoci britské denníky obsiahlo o pripravovanej invázii nepísali, podobnými správami naznačovali, že sa niečo v blízkom čase uskutoční. Zatiaľ čo v slovenských periodikách boli Briti kritizovaní a obviňovaní z toho, že Nemecko už vykresľujú ako porazené¹⁶, aj na začiatku júna 1944 ešte britská tlač upozorňovala na fakt, že Spojenci stále nemajú vojnu vyhranú, hoci skutočne zverejňovala primárne správy o úspechoch Spojencov a nemeckých stratách.¹⁷

Počas prvých júnových dní sa vo vybranej britskej tlači objavilo zopár informácií súvisiacich s plánovanou ofenzívou, ale vo všeobecnosti môžeme povedať, že jej nebol venovaný veľký priestor. *Daily Mirror* informoval o tom, že odbojové hnutie vo Francúzsku by mohlo poskytnúť Spojencom pri postupe krajinou vojenskú podporu.¹⁸ Viac informácií o invázii v rôznych súvislostiach priniesol

¹⁴ This is the Plan. In *Daily Herald*, 1944 (2. 6.), č. 8823, s. 4.

¹⁵ 100 000 Ton Load. How Allies Hit Enemy in May. In *Daily Herald*, 1944 (3. 6.), č. 8824, s. 4.

¹⁶ Okolo invázie. In *Gardista*, 1944 (6. 6.), roč. 6, č. 127, s. 4.

¹⁷ Invaders capture first town: vital road severed. In *Daily Herald*, 1944 (8. 6.), č. 8828, s. 1.

¹⁸ Allies get warning on hidden army. In *Daily Mirror*, 1944 (2. 6.), č. 12623, s. 2.

Daily Herald. Podľa správy publikovanej 2. júna dosiahla americká produkcia v predchádzajúcom dni stanovené množstvo vyloďovacích plavidiel, ktoré boli potrebné na uskutočnenie ofenzívy.¹⁹ Znovu sa invázia spomínala i v článku vyzývajúcom na jednotu národa, nevyhnutnú pre „najvyššie vojenské úsilie“, ktoré chceli Spojenci čoskoro vyvinúť.²⁰

7. júna boli titulné stránky oboch denníkov venované operácii Overlord. Britské médiá jej pripisovali enormný význam, dôkazom čoho je aj fakt, že v oboch denníkoch zo 7. júna 1944 súvisela väčšina obsahu práve s inváziou. Súčasťou *Daily Mirror* bola dvojstránka, na ktorej sa autori podrobnejšie venovali najvyšším veliteľom spojeneckých armád. Ich vlastnosti a schopnosti boli propagandou glorifikované a samotní velitelia boli prezentovaní ako tí, ktorí vedú jednotky „do útoku na kontinent a rozprášia Hitlera.“²¹ Na stránkach *Daily Herald* si mohla verejnosť prečítať podrobnú históriu plánovania operácie Overlord.²²

Britská tlač priniesla, samozrejme, aj základné informácie o vylodení Spojencov – kedy sa obojživelná operácia začala a na akých miestach prebiehali boje. Podľa zverejnených správ boli dovtedajšie

¹⁹ June I, Invasion Ships 'Deadline'. In *Daily Herald*, 1944 (1. 6.), č. 8822, s. 1.

²⁰ A Time for Unity. In *Daily Herald*, 1944 (3. 6.), č. 8824, s. 2.

²¹ The Liberators. In *Daily Mirror*, 1944 (7. 6.), č. 12627, s. 4 – 5.

²² Second Front Secret History. In *Daily Herald*, 1944 (7. 6.), č. 8827, s. 2.

straty Spojencov menšie, ako sa pôvodne predpokladalo.²³ Periodiká zhodne vo viacerých správach tvrdili, že „*námorná aj vzdušná invázia bola pre nemeckú obranu úplným prekvapením.*“²⁴

Dôležitú časť prezentovaných správ tvorili vyjadrenia viacerých významných osobností. Generál Eisenhower mal obyvateľom západnej Európy odkázať toto: „*hoci tento prvotný útok možno nebol vykonaný na území vašej krajiny, vedzte, že hodina vášho oslobodenia sa blíži.*“²⁵ Churchill podľa zverejnenej správy vyhlásil, že „*operácia prebieha celkom uspokojuvým spôsobom. Mnohé ťažkosti a nebezpečenstvá, ktoré sa minulú noc o tomto čase zdali mimoriadne hrozivé, sú už za nami.*“²⁶ Kráľ Juraj VI. vyzýval národ k modlitbám, k zachovaniu odvahy a vytrvalosti. Odhodlanie Britov považoval za nevyhnutné preto, aby spolu so Spojencami vyhrali boj „*proti zlu a za svet, v ktorom dobro a česť môžu byť základom života pre ľudí v každej krajine.*“²⁷ Reakcie sprostredkované britskou tlačou mali obyvateľstvo najmä ubezpečiť o úspechu Dňa-D, ale aj povzbudiť jeho morálku a odhodlanie na pokračujúci boj.

²³ Landings on 100-mile front. In *Daily Mirror*, 1944 (7. 6.), č. 12627, s. 1.

²⁴ Sea and Air Armadas Surprised The Enemy. In *Daily Herald*, 1944 (7. 6.), č. 8827, s. 1.

²⁵ Eisenhower tells Europe: Your liberation is coming. *Daily Mirror*, 1944 (7. 6.), č. 12627, s. 2.

²⁶ All is going well, says Churchill. In *Daily Herald*, 1944 (7. 6.), č. 8827, s. 3.

²⁷ King calls nation to prayer. In *Daily Herald*, 1944 (7. 6.), č. 8827, s. 3.

Záver

V príspevku sme analyzovali periodiká z Veľkej Británie a slovenského štátu, pričom sme sa zamerali na články publikované v období od 1. júna do 7. júna 1944. Analýzou správ publikovaných vo vybraných denníkoch sme poukázali na vplyv daného politického režimu na propagandu prítomnú v periodickej tlači oboch krajín.

Z článkov publikovaných v britských denníkoch sme dospeli k záveru, že britská propaganda bola miernejšia a prejavila sa skôr vo forme zadržiavania informácií. Pod vplyvom propagandy boli opakovane spomínané straty nemeckej armády, ale iba sporadicky straty Spojencov. V súvislosti s inváziou tlač vyzdvihovala spojenecké velenie a publikovala aj viacero hrdinských príbehov o odvahe radových vojakov, ktoré mali podporovať odhodlanie domáceho obyvateľstva pokračovať v boji. Propaganda v slovenskej tlači bola agresívnejšia, opakovane útočila na Spojencov a vykresľovala ich v negatívnom svetle. Priebeh operácie Overlord v slovenskej tlači bol skresľovaný v prospech Nemecka ako spojenca slovenského štátu. Slovenské denníky obviňovali Spojencov z toho, že vôbec konflikt vznikol a ich činnosť opakovane nazývali terorom.

Analýza reflexie Overlordu v dobových periodikách ukazuje vplyv propagandy na informovanosť verejnosti a naznačuje, do akej miery bola štátom využívaná na manipulovanie s verejnou mienkou. Zároveň nám štúdium dobovej tlače ponúka autentický pohľad na

danú dobu a interpretáciu prebiehajúcich udalostí, hoci aj skreslenú vplyvom propagandy.

Dobová tlač:

Slovák, 1944

Gardista, 1944

Daily Mirror, 1944

Daily Herald, 1944

Bibliografické odkazy:

MICHÁLEK, P. 2016. Pravda o západní frontě 1944 – 1945 (2. část). Praha : BVD.

GILBERT, M. 2004. D-Day. Hoboken : John Wiley and Sons, Inc.

PEČENKA, M. – LUŇÁK, P. a kol. 2015. Encyklopedie moderní historie 1789 – 1999. Praha : Libri.

BYSTRICKÝ, V. – ROGULOVÁ, J. 2005. Úvod. In: V. Bystrický – J. Rogul'ová. *Storočie propagandy. Slovensko v osídlach ideológií*. Bratislava : AEPress, s.r.o.

BAKA, I. 2003. Mechanizmus, ciele a metódy pôsobenia ľudáckej propagandy v rokoch 1938 – 1939. In: *Historický časopis* [online].

č. 2, roč. 51/2003, s. 277 – 294. [cit. 2025-04-21]. Dostupné na internete: <<https://digitalnakniznica.cvtisr.sk/zoom/649/view?page=88&p=separate&tool=info&view=0,967,1673,1582>>.

BEEVOR, A. 2019. D – Day: The Battle for Normandy. Londýn : Penguin Books.

MORGAN, K. 2021. The Twentieth Century (1914 – 2000). In: K. Morgan. *The Oxford History of Britain*. Oxford : Oxford University Press.

WELCH, D. 2017. World War II Propaganda: Analyzing the Art of Persuasion during Wartime [online]. Santa Barbara : ABC-CLIO. [cit. 2025-04-25]. Dostupné na internete: <https://play.google.com/books/reder?id=74I2DwAAQBAJ&pg=GBS.PA9.w.1.3.7_261&hl=en_US>.

Reflection of the Operation Overlord on the pages of selected Slovak and British periodicals

Summary

The presented paper focuses on the reflection of operation Overlord in selected domestic and foreign periodicals. The aim of the paper is to analyze the image of the military operation Overlord in the press with regard to how the image of D-Day in front of the public was

affected by the propaganda present in the press of British and Slovak origin. The main part of the work is a qualitative analysis of reports published at the beginning of Operation Overlord, based on which the paper points to the reflection of the offensive in the United Kingdom and the Slovak state.

AUTORI PRÍSPEVKOV:

doc. Mgr. Mária Bačíková, PhD.

*Katedra pedagogickej psychológie a psychológie zdravia
Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*

Mgr. Karolína Lašutová

(interná doktorandka)

*Katedra psychológie
Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*

Mgr. Dominik Maximov

(interný doktorand)

*Katedra sociálnej práce
Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*

Mgr. Zuzana Michalove

(interná doktorandka)

*Katedra pedagogickej psychológie a psychológie zdravia
Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*

Mgr. Dávid Pribula

(absolvent)

*Katedra sociálnej práce
Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*

Mgr. Daša Rešetárová

(interná doktorandka)

Katedra slovakistiky, slovanských filológií a komunikácie

Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Mgr. Samuel Vladimír Sedlák

(interný doktorand)

Katedra psychológie

Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Mgr. Andrea Skybová

(interná doktorandka)

Katedra histórie

Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

DOKTORANDSKÉ MISCELANEÁ 10

Zborník príspevkov

Redaktor a zostavovateľ: PhDr. Lukáš Šutor, PhD.

Vydavateľ: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Vydavateľstvo ŠafárikPress

Rok vydania: 2025
Rozsah strán: 112
Rozsah: 3,5 AH
Vydanie: prvé

ISBN 978-80-574-0492-7 (e-publikácia)